

T.C
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİLM VE DRAMA BÖLÜMÜ
DRAMATİK YAZARLIK

GÖÇ YOLUNDA NABOKOV'UN İSTANBUL'DA BİR
GÜNÜ

“OYUN YAZIMI ÇALIŞMASI”

Yüksek Lisans Tezi

BADE ERBAYAV

İSTANBUL

2011

T.C
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

**GÖÇ YOLUNDA NABOKOV'UN İSTANBUL'DA BİR
GÜNÜ**

“OYUN YAZIMI ÇALIŞMASI”

Kadir Has Üniversitesi S.B.E.
Film ve Drama (Dramatik Yazım) Yüksek Lisans Programına Hazırlanan
Yüksek Lisans Tezi

BADE ERBAYAV

Tez Danışmanı: Doç Dr. Çetin Sarıkartal

İSTANBUL

2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET

ABSTRACT

ÖNSÖZ

GİRİŞ

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA SÜRECİ	5
1.1. NABOKOV.....	5
1.1.1. Hayatı	5
1.1.2. Edebiyat Anlayışı	7
1.1.3. Nabokov Okumaları	8
1.1.3.1. Mary	8
1.1.3.2. Rua, Dam, Vale	8
1.1.3.3. Lujin Savunması	9
1.1.3.4. Göz	9
1.1.3.5. İnfaza Çağrı	9
1.1.3.6. Cinnet	9

1.1.3.7. Karanlıkta Kahkaha	10
1.1.3.8. The Gift	10
1.1.3.9. Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı	11
1.1.3.10. Solgun Ateş	11
1.1.3.11. Konuş Hafıza	11
1.1.3.12. Lolita	11
1.1.3.13. Saydam Şeyler	12
1.1.3.14. Ada ya da Arzu	12
1.1.3.15. Pnin	12
1.1.3.16. Bend Sinister	13
1.2. NAZİM	14
1.2.1. Hayatı	14
1.2.2. Edebiyat Anlayışı	17
1.2.3. Nazım Okumaları	18
II. BÖLÜM	
2. OYUNUN KURULUŞU	19
2.1. MEKAN	19
2.1.1. İşgal İstanbul'u 1919	19
2.1.2. Galata Köprüsü	20

2.2. KARAKTERLER	23
2.2.1. Genç Vladimir Nabokov	23
2.2.2. Genç Nazım Hikmet	23
2.3. ZAMAN	24
2.3.1. Oyunun Zamanı	24
2.3.1. Karakterlerin Zamanı	25
III. BÖLÜM	
3. DİL	26
3.1. Metin	26
3.2. Diyaloglar	26
SONUÇ	
KAYNAKÇA	
EK 1	
Oyun Metni	1-49

KISALTMALAR

A.g.e Adı geçen Eser

Bk. Bakınız

S Sayı

s. Sayfa

y.n yazarın notu

ÖZET

Göç yolunda Nabokov'un İstanbul'da bir günü

“Bir oyun yazımı çalışması”

Erbayav, Bade

Film ve Drama Yüksek Lisans Programı (Dramatik Yazım)

Tez Danışmanı: Doç. Dr Çetin Sarıkartal

Haziran 2011, 101 sayfa

Bu çalışma, yazar Vladimir Nabokov'un ailesi ile Bolşeviklerden kaçarken uğradığını varsaydığımız, 1919 İşgal İstanbul'unda, Galata Köprüsü üzerinde Nazım Hikmet'le karşılaşması ve beraberinde geçirdikleri bir kaç saati konu edinen bir oyunun hazırlık aşaması ve yazım sürecine yönelik bir bakışı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Vladimir Nabokov, Nazım Hikmet, Oyun, İşgal, İstanbul, Sürgü, Mültecilik..*

ABSTRACT

Nabokov's one day in Istanbul on the migration path

“An example of play writing”

Erbayav, Bade

MFA in Film and Drama

Film and Drama Master's Programme (Dramatic Writing)

June 2011, 101 page

This thesis aims to take a brief look at the background of building a play on Nabokov's one day, in Istanbul, who assumed to stop by for a while to the city while he was escaping from Russian Bolsheviks with his family. Young Nabokov walks around the city and stops by a bridge (Galata Bridge) for a while. He meets a young Turkish marine named Nazım Hikmet.

Keywords: Vladimir Nabokov, Nazım Hikmet, Play, Occupied Istanbul, Exile, Refugee

ÖNSÖZ

Nabokov, *Göz* kitabında şöyle yazmıştır: “*Bir diş ağrısı bir savaşa mal olur, hafif bir yağmur bir ihtilali önleyebilir. Her şey akışkan, her şey şansa bağlıdır.*”¹

İşte tam da şans eseri, uzunca bir süre önce aklıma takılmış tek bir cümlenin peşine düşüp, diş ağrıları değil ama diş ağrıları çekmişliğimin nedeni olan bu tezin ilgililere, araştırma ve oyun yazma sürecinde dağ gibi, taş gibi olan sorunları çözmelerinde yardımcı olacağını umuyorum.

Nazım’ı Vladimir’e yol arkadaşı etmek kadar delice bir fikirle cesurca boğuşabileceğimi bana telkin eden değerli hocam Gürsel Korat’a, Doç. Dr Çetin Sarıkartal’a ve bu süreçte manevi desteğini benden bir an olsun esirgemeyen eşim Can Erbayav’a teşekkür ederim.

Bade Erbayav

¹ Vladimir Nabokov, *Göz*, 1. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul s. 27

GİRİŞ

“Sayfalar hala boş, ama orada, görünmez mürekkeple yazılmış ve görünür olmak için yaygara koparan sözcüklerin mucizevi sezisi var.”²

Önündeki boş sayfalara gözlerini çevirmiş bir şekilde yazı masasının başında otururken Nabokov’un karakterine söylediği bu cümle, yazın yaşamı ve yaşamışlığı bu teze kaynaklık eden yazarın yazma dürtüsüne dair en anlamlı lakoniklerinden biridir şüphesiz. Yazar ‘şeyler’e varlığını veren ya da ‘şeyler’in kaynağını gösteren kişidir. Bir oyun tasarlama düşüncesi aklına düşer düşmez yazarın mültecilik mücadelesi başlar. Karmaşık gibi görünen *“düzensizlik, bir çeşit ‘düzen’ olarak tanımlanan ‘yaratmanın’ özünde vardır”³* der Valéry. Oyun fikri bazen bir duyguyu, bir ideolojiyi, bir yenilgiyi ya da zamanın herhangi bir anında oyun yazarının karşısına çıkmış alelade bir cümleyi kaynak olarak kabul edebilir.

İşte bir oyun yazım sürecinin araştırma ve hazırlık aşamalarını ele alan bu tez, Nabokov’un Ada ya da Arzu kitabının Orhan Pamuk tarafından kaleme alınan önsözündeki bir cümleyi kendisine çıkış noktası olarak belirlemektedir. Kitabın önsözünde Pamuk, Nabokov’un göçünü şöyle özetlemektedir;

“....Rusya’dan; İstanbul üzerinden (bir gün kalır) önce Berlin’e, burada sürgün hayatı yaşadıktan sonra da Paris’e, Nazilerin Fransaya girmesinden sonra da Amerika’ya göç eder.”⁴

Nabokov’un Kızıllardan kaçış yolculuğunun bir durağı olan İstanbul’da -kendi tanımlamasıyla Konstantinopolis’te- gemiden bir süreliğine inip inmediği tam olarak

² Vladimir Nabokov, Lolita, 8.Basım, İstanbul, 2008, s.178

³ Hüseyin Salihoğlu, 20.yy Edebiyat Sanatı, 1. Basım, İmge, Ankara, 1995, s.113

⁴ Vladimir Nabokov, Ada ya da Arzu, 3. Basım, İstanbul, 2008, s.12

bilinmemekle birlikte, oyunun kurulması aşamasında, Orhan Pamuk'un Nabokov'un bir gün boyunca İstanbul'da konaklamış olabileceği ve çevreyi dolaşmak için küçük bir gezintiye çıkmış olabileceği varsayımından hareket etme eğilimdeyim. Nabokov'un kendisi de otobiyografik romanı Konuş Hafıza'da Pamuk'un cümlesine dayanak olabilecek açıklamalarda bulunmaktadır:

“... 1919'un Mart ayında Kızıklar, Kuzey Kırım Yönünden sükün etti ve anti-Bolşevik gruplar, çeşitli limanlardan düzensiz bir şekilde gemilere binip kaçmaya başladılar. Ailem ve ben, Sivastopol körfezinin cam gibi parlayan denizi üzerinde, kıyıda yapılan makineli tüfek ateşi altında (Bolşevikler limanı az önce ele geçirmişlerdi.) Nadejda (Umut) adlı, kurutulmuş meyve taşıyan küçük bir Yunan gemisiyle Konstantinopolis ve Pire istikametinde demir almıştık.”⁵

Nabokov romanlarında ve hikayelerinde karşımıza çıkan belirgin tasvirler bize bu ziyaretin gerçekleşmiş olabileceği yönünde ciddi kanıtlar sunmaktadır. Şöyle ki Pnin romanında Nabokov, kendi anlatımını da katarak Joan karakterinin ağzından Timofey Pain'in bir süre İstanbul'da bulunduğunu anlatır. 'Water' kelimesinin Türkçe'si konusunda karakter bilgi sahibidir.

“... Timofey Pain..... 1898'de St. Petersburg'da doğmuştu. Annesiyle babası, 1917'de tifüs salgınında ölmüşler. 1918'de Kiev'den ayrılmıştı. Beş ay süreyle Beyaz Ordu'da görev yapmıştı, önce “sahra telefoncusu” olarak sonra da Askeri Bilgi Ofisi'nde. 1919'da Kırım'dan İstanbul'a kaçmıştı. Üniversite öğrenimini-

Şu işe bakın, tam o sıralar ben de oradaydım, çocuktum,” dedi Joan hoşnutlukla. “babam bir hükümet göreviyle Türkiye'ye gitmiş! 'Water' sözcüğünün karşılığını hatırlıyorum. Bir de gül bahçesi vardı” ...”⁶

Bir diğer erken dönem, rusça yazdığı romanı Göz'de de Mathilde karakterinin kiskanç kocasının bir anısı için yazdıklarında İstanbul'un izine rastlarız.

⁵ Nabokov Vladimir, Konuş Hafıza, 1. Baskı, İstanbul, 2011, İletişim Yayınları, s,247

⁶ Vladimir Nabokov, Pnin, 2. Basım, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul, s. 29

*“Bir keresinde Konstantinopol’de fazla girişken bir Fransız’ın yakasına yapışıp sille tokat yere sermişti, paçavra gibi.”*⁷

Aynı Fransız’ın pataklanma hikayesine bir diğer paragrafta da yer verir Nabokov:

*“Söylemek istediğim şeydu” diye gürlledi Roman Bogdanoviç: “Konstantinopolis’e değindiğiniz Marianna Nikolevna. Oradaki émigré topluluğunda buluna yakın bir arkadaşım var, sonradan kavga ettiğim Kaşmarin isminde bir adam, hemen sakinleşmesine ve kendince nazik olmasına rağmen son derece kaba vs çabuk öfkelenen bir arkadaş. Sırası gelmişken söyleyeyim bir keresinde kıskançlık yüzünden bir Fransız öldüresiye pataklamıştı. Neyse, o bana şöyle bir hikaye anlattı. Türklerin adetleri hakkında bir fikir veriyor insana. Düşününki-“*⁸

Bu şekilde paragrafı keserek karakterine anlattıracağı hikayeyi de yarıda keser Nabokov. Türklerin adetleri hakkındaki hikayeyi bize aktarmaz.

Yine son dönemlerinde yazdığı Pnin romanında da farklı bir İstanbul tasviri göze çarpmaktadır. Tomris Uyar’ın çevirisi ile bir telefon konuşması hakkında şunları yazmıştır Nabokov:

*“ Teknik açıdan belirtirsek, anlatıcının telefon konuşmalarını toparlama yetisi, suyun çok değerli olduğu, eşeklerin acı çektiği, halıların satıldığı, minarelerin, yabancıların ve kavunların bulunduğu, sabah yankılarının çınladığı eski bir kentin daracık, hüznü bir arka sokağında, odadan odaya ya da pencereden pencereye yürütülen söyleşileri aktarma yetisinden kat kat geridedir.”*⁹

Nabokov’un ziyaretinin izini metnin İngilizcesinden sürersek, “...some narrow blue alley in an ancient town with water so precious...” deyişinin boğazı, “...minarets, and

⁷ Vladimir Nabokov, Göz, 1. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul s. 13

⁸ Vladimir Nabokov, Göz, 1. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul s. 32

⁹ Vladimir Nabokov, Pnin, 2. Basım, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul, s. 26

foreigners and melons, and the vibrant morning echoes...” ise yarımada çarşılarını ve ezanın tınısını işaret ettiğinin kanıtı saymamız pek de yanlış olmaz.

Bu paragraflar ışığında çalışmamda, Nabokov’un gemiden inip İstanbul’u turlamaya başlayacağı, Galata Köprüsü’ne geldiğinde bir süre ilgisini çeken bir şeyi izlemeye koyulacağı, benzer bir merakla parmaklıklara yanaşıp, çağdaşı Nazım Hikmet ile tanışacağı bir oyunun tasarım ve yazım süreci üzerine odaklanacağım.

Her iki yazar da çağdaş olmaları bir yana tuhaf bir şekilde kesişen bir o kadar da zıtlaşan mülteci, sürgün yaşamlarıyla birbirlerine adeta ayna tutmaktadırlar. İki farklı fraksiyonun tarafları olarak aynı topraklardan geçmiş bu iki değerli yazın insanının aralarında geçebilecek hayali bir sohbetin sadece yazım sürecinde değil, bir tiyatro malzemesi olarak da oldukça ilginç ve seyredilesi olabileceğini düşünüyorum.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA SÜRECİ

1.1. NABOKOV

1.1.1. Hayatı

Vladimir Vladimiroviç Nabokov (1899 St. Petersburg-1977 Montreux) yirminci yüzyılın en önemli émigré¹⁰ yazarlarından biridir. Yazar hayatını yirmişer seneden oluşan üç bölüme ayırma eğilimdedir.

“Camdan bir kürenin içindeki renkli spiral; kendi hayatımı böyle görüyorum. Anayurdum Rusya’da geçirdiğim yirmi yıl(1899-1919), tez niteliğindeki kavisim oluyor. İngiltere, Almanya ve Fransa’daki gönüllü sürgünlüğüm (1919-1940), açık şekilde bunun antitezidir. Beni evlat edinen ikinci memleketimde¹¹ geçirdiğim dönem (1940-1960), bir tez oluşturuyor, tabii aynı zamanda yeni bir antitez.”¹²

Nabokov orta derece aristokrat bir ailede büyüdü, üç dilli bir eğitim aldı. 1917’deki ilk Şubat Devrimi ile babası Rus Geçici Hükümeti’nin bir sekreteri oldu ve aile Bolşevik Devrimi’nden sonra Kırım’a sürüldü. Aile bir süre sonra Eylül 1918’de Ukrayna-Livadiya’ya taşındı. Babası Vladimir Dmitrievich Nabokov Kırım Geçici Hükümeti’nin Adalet Bakanı oldu. Alman ordusunun Kasım 1918’de geri çekilmesi ve beyaz Ordu’nun 1919’un başında yenilmesi üzerine ailecek Sivastopol’dan Yunan bandıralı bir gemiyle İstanbul ve Pire istikametinden Avrupa’ya kaçtı.

Nabokov bir süre Cambridge’teki Trinity College’de Slav ve Roman dilleri eğitimi aldı. 1920 yılında ailesi Berlin’e taşındı babası bir emigré gazetesi olan Rul’da (Rudder)

¹⁰ **Émigré:** Fransızca kökenli bir sözcüktür, Nabokov eserlerinde émigré kelimesini kendisi için sıklıkla kullanmıştır. Anavatanı dışına göç etmiş kişiler için kullanılır, göçmen. Bir diğer sosyo-politik yan anlamıyla (self-exile) benliğin göçü, insanın ‘kendi’nden göçü anlamına da gelmektedir..(y.n)

¹¹ A.B.D (y.n)

¹² Vladimir, Nabokov, Konuş Hafıza, 1. Baskı, İletişim Yayınları, 2011, İstanbul, s.275

çalışmaya başladı. Mart 1922'de Nabokov'un babası aslında kendisine düzenlenmemiş olan bir suikast sırasında yaşamını yitirdi.

Nabokov Berlin'de emigré topluluğu tarafından tanınan bir şair ve yazar haline geldi, V. Sirin adı altında yazılarını yayınlamaya başladı. 1923'te bir yardım balosunda karısı Véra Evseyevna Slonim ile tanıştı ve 1925'te onunla evlendi. 1934'te de oğulları Dimitri doğdu. 1936'da Yahudi karşıtı eylemlerin artması üzerine Vera işini kaybetti. Nabokov 1937'de Fransa'ya geçti. 1940'da da ailesi ile Amerika'ya SS Champlain gemisi ile göç ettiğinde II. Dünya Savaşı çoktan başlamıştı.

Nabokov 1941 yılında Wellesley College Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'ne misafir okutman olarak girer. Wellesley Rusça Bölümünü de kuran Nabokov için bu iş hatırı sayılır bir kazanç ve kelebekleriyle uğraşabilmesi için kendisine boş zaman sağlar. 1945'te Amerikan vatandaşı olur. 1948 yılına kadar Rusça Bölümü başkanlığı ve aynı zamanda Harvard Üniversitesi Karşılaştırmalı Zooloji Müzesi'nin ledidopteri kurotörlüğünü de yapar. 1948'de Cornell Üniversitesi'ne geçer. 1953'te Oregon College'da Sosyal Bilimler departmanında ders vermeye başlar. Pnin ve Lolitayı bitirir.

Lolita'nın başarısından sonra 1961'de karısı ile İsviçre Montreux'de bir otele taşınır. Zamanını yazarak ve kelebek avlayarak geçirir. 1976'de teşhis konulamayan yüksek ateşle bir süre hastanede yatar. 1977'de de şiddetli bronşiyal tıkanıklık teşhisi ile Lozan'da kaldırıldığı hastanede hayatını kaybeder.

Nabokov 1920-1940 arasında yazdığı ilk romanlarını V.Sirin mahlası ile rusça yazmıştır. Bir çok romanında kendini de karakterlerin arasına dahil etmiştir, örneğin Vivan Darkbloom karakterinin adı Vladimir Nabokov'un anagramıdır.

1.1.2. Edebiyat Anlayışı

Nabokov okurun roman kişisi ile özdeşleşmeye eğilimine karşı bir edebi tutum benimsemiştir. Geleneksel romanın tanrısal anlatıcı türünün bir yana bırakılması gerektiğini savunur ve okuyucunun yapıtı yeniden ürettiğini söyler.

1964 yılındaki Playboy'a verdiği röportajında Nabokov “ *Her ne olursa olsun bir sanat eseri toplum için bir önem taşımaz. Sadece birey için önemlidir ve sadece bir birey olarak okuyucu benim için önemlidir. Herhangi bir grup, topluluk, kitleler ya da daha ilerisi beni hiç ilgilendirmez.*”¹³ demiştir. Nabokov Sartre’ın öncüsü olduğu anti-roman akımına benzer romanlar yazmıştır. Okuyucunun kendini romana katmasını sağlamak, zamanı olayları ileriye ve geriye sıçratarak ele almak, okuyucuyu kahramanla özdeşleştirmemeye çalışmak bu roman anlayışının özelliklerindedir. Nabokov kimlik, sürgün, mültecilik konuları üzerinde durmuştur. Bunu açıklayan belki de en iyi sözü BBC’ye verdiği bir başka röportajında söylediği “*Karakterlerim kadırğa köleleridirler.*”¹⁴ cümlesidir.

Nabokov hemen hemen bütün romanında doppelganger(disambiguation) ögesini kullanmıştır. Almanca kökenli bu kelimeyi tıpkısının aynısı olarak çevirmek mümkündür. Kişinin kendi yansımaya rastlama şansı olmayan bir durumdayken kendini bir an için periferik olarak görüşünü tanımlamak için kullanılır. Zaman içinde bir nesnenin ya da bireyin aynı anda iki farklı yerde bulunabilme yeteneğinin uğursuz bir biçimi olarak algılanır ve genelde kötü şansın habercisi sayılır. Nabokov’un bir çok romanında bu ögeye rastlamak mümkündür. Nabokov’un biçim üzerine düşünceleri ise şöyledir:

“Şeytanlığa varan bir kandırmaca ve biçimsizliğe varan bir özgünlük, benim strateji anlayışımın parçalarıydı ve problem kurarken mümkün olduğunca güç ekonomisi, birliktelik, gevşek uçların ayıklanması gibi klasik ilkere uymaya gayret etsem de, her zaman biçimin saflığını, iyi bir içeriğin gerekleri uğruna kurban

¹³ Nabokov Röportajı 3, Playboy,1964 <http://www.kulichki.com/moskhow/NABOKOW/Inter03.txt> (23.03.2011)

¹⁴ Nabokov Röportajı 1,BBC Televizyonu, 1962, <http://lib.ru/NABOKOW/Inter02.txt> (17 Nisan 2011)

etmeye, biçimi küçük azgın bir iblisi barındıran bir torba gibi, şişirip patlatmaya hazırdım.”¹⁵

1.1.3. Nabokov Okumaları:

Nabokov romanlarının seçkisine kısa bir bakış;

1.1.3.1. Mary (Slovo) -1923-

Roman Rus Devrimi ile göçe zorlanan Rus émigré Lev Glebovich Ganin'in hikayesini aktarmaktadır. Ganin Berlin'de yaşarken yan komşusunun uzun yıllar önce aşık olduğu Mary olduğunu farkeder fakat Mary evlidir. Ganin Mary ile tekrar birleşebilmenin hesaplarını yapmaktadır. Fakat roman boyunca Mary hiç görülmez, Ganin'in hatıralarından anlatılır.

1.1.3.2. Rua, Dam, Vale (King, Queen, Knave)-1928-

Bu roman yazarın V. Sirin mahlası altında yazdığı bir erken dönem romanıdır. Yaşadığı küçük kasabadan Berlin'e çalışması için gönderilen Franz, tren yolculuğu sırasında aynı kompartımanda yolculuk etmekte olduğu Deyer ve karısı Martha ile tanışır. Franz Martha'nın güzelliğinden etkilenir ve Berlin'de çalışmaya başlaması ile birlikte ikili gizli gizli buluşmaya başlar. Zamanla Franz Martha'ya ilgisini yitirmeye başlar. Martha ise giderek Franz'a daha da aşık olmaktadır. Martha yüzme bilmeyen kocası Deyer'i bir deniz kazası ile ortadan kaldırmayı planlar fakat son anda kocası bir iş anlaşması için ona katılamaz. Yağmur ve soğuğun etkisi ile üşüten Martha zatüree olur ve ölür. Deyer bu ihaneti asla öğrenemez.

¹⁵ Vladimir, Nabokov, Konuş Hafıza, 1. Baskı, İletişim Yayınları, 2011, İstanbul. s 286

1.1.3.3. Lujin Savunması (The Defense)-1930-

Roman, hayatının satranç maçıını yapmak için İtalya'ya gelen Luzhin'in hayatının aşkını bulmasını konu edinir. Natalia ile tanışan Luzhin satranç obsesyonunun dışında farklı, tuhaf bir dünya ile karşılaşır ama bu dünya Luzhin'in başa çıkabileceği bir dünya değildir ve onun trajik çöküşünü hazırlar.

1.1.3.4. Göz (Eye)-1930-

Romanın anlatıcısı olan genç Rus bir kızın çevresinde dolanıp kızıdan yüz bulamayan bir genç adamdan bahseder, olayların sonunda anlatıcının bahsettiği adamın anlatıcının kendisi olduğu ortaya çıkar. Kız ölmüştür ve hikaye bir yangınla sona erer.

1.1.3.5. İnfaza Çağrı (Invitation to a Beheading) -1935-

Romanın baş karakteri düşüncelerini toplumdan gizlediği için devletçe dışlanıp ölüm cezasına çarptırılan ve infazını bekleyen biridir. Kendi isteğiyle kendisini toplumdan yalıtın bir adamın abartılı bir anlatımı söz konusudur, politik bir roman değildir.

1.1.3.6. Cinnet (Despair) -1936-

Varlıklı bir Rus işadamı Hermann Karlovich Prag'da kendisine oldukça benzeyen yoksul bir adam olan Felix'le tanışır. Hermann Lydia ile evlidir ama Lydia'nın kuzeni Ardalion'la ilişkisi vardır. Hermann yine de Lydia'nın ısrarla kendisini ne kadar çok sevdiğinden bahsetmektedir. Ardalion kötü bir sanatçıdır. Bir süre sonra Hermann Felix'le ikisinin de yararına olan bir planı paylaşır. Fakat Hermann sigorta parasından yararlanmak

için Felix'i öldürür. Hermann mükemmel bir cinayet planladığını sanarken cinayetin mükemmel olmadığı ortaya çıkar. Katil saklandığı otel odasında yakalanır. Hermann bir günlük tutuyormuşçasına olayı anlatır. Günlüğe yazılan son yazı katilin yakalandığı gündür.

1.1.3.7. Karanlıkta Kahkaha (Laughter in the Dark) -1936-

Roman orta yaşlı, varlıklı, evli ve bir kız çocuğu sahibi Albinus'un 18 yaşındaki aktris Margot ile tanışmasıyla dağılan ve ölümüyle sonuçlanan hayatını anlatır. Albinus Margot'ya aşık olur. Bir süre beraber olduktan sonra bir gün Margot, Albinus'un karısının okuyacağını bildiği halde evine bir mektup gönderir. Albinus'un karısı Elizabeth mektubu okur ve kızını da alarak erkek kardeşiyle birlikte evi terk eder. Bir süre sonra Margot Elisabeth'in terk ettiği eve yerleşir. Beraber sanat camiasının da katıldığı davetler verirler. Margot'nun ilk aşkı, ressam Rex de bu davetlerden birine katılır ve Albinus'un haberdar olmadığı bir üçlü ilişki de bu şekilde başlamış olur. Albinus ile Rex de yakın arkadaş olurlar. Bu arada Albinus'un küçük kızı zatüreden ölür. Bir seyahatte araba kazasında kör olan Albinus geç de olsa Rex ile Margot'nun ilişkisini öğrenir. Margot'yu öldürmeye yeltenir fakat silah kendisine patlar ve ölür.

1.1.3.8. The Gift -1937-

Dört bölümden oluşan bu romanın ilk bölümünde 1920'lerde Berlin'de yaşayan Rus émigré yazar Fyodor'un bir şiir kitabı yayınlamasından sonraki dönem anlatılır. Hediye (The Gift) Nabokov'un Rusça yazdığı sonradan İngilizceye çevrilen erken dönem romanlarından biridir.

1.1.3.9. Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı (The Real Life of S. Knight)-1941-

Roman ölen kardeşinin yaşam öyküsünü yazarken, hikayeye giderek kendi yaşamını da katan kardeşin S. Knight'ın kişiliğine bürünmesi anlatılır.

1.1.3.10. Solgun Ateş (Pale Fire) -1962-

Ölen bir şairin ardından yayınlanan bir şiirin kaynağından çıkan bir kimlik karmaşasını anlatır, şairin ölen yazar mı, kral mı, yayıncı mı olduğu, yorumlayanın kim olduğu bir muammaadır. Roman da bu muamma ile uğraşmaktadır.

1.1.3.11. Konuş Hafız (Speak, Memory) -1967-

Nabokov otobiyografik romanında Rusya'daki hayatından, çocukluğundan bahseder.

1.1.3.12. Lolita -1955-

Roman, orta yaşlı Fransız Dili profesörü olan Humbert Humbert'in su pericikleri adını verdiği ergenlik çağındaki genç kızlara olan cinsel tutkusunu konu edinir. Genç yaşta aşık olduğu bir aile dostlarının kızının zamansız ölümünden sonra genç kızlara olan ilgisi devam eder. Kiracı olarak taşındığı evdeki genç Dolores'in "cazibesi"nin çekim alanına giren Humbert, bir süre sonra kızın annesinin ölmesi üzerine Dolores'i yanına alarak eyelet eyelet gezmeye başlar. Bir süre sonra Dolores-Lolita'nın izini kaybeder. Bir kaç yıl geçtikten sonra da Lolita'dan bir mektubu alır. Kızı parasız ve hamile bir halde bulur. Oyun yazarı ile sapıkça ilişkiler yaşadığını öğrenir. Oyun yazarının evine gidip onu öldürür ve teslim olur.

1.1.3.13. Saydam Şeyler (Transparent Things) -1972-

Genç bir Amerikalı editor olan Hugh Person'ın İsviçre'ye yaptığı dört yolculuğun anılarından karılmış kısa bir romandır. İlk ziyaretini babasıyla birlikte genç bir adam olarak yapar, ikinci ziyaretinde yayıncı şirket tarafından bir yazar olan R. ile görüşme yapması için gönderilir, Armande'a aşık olur, üçüncü ziyaretinde evlenmişlerdir, cinayete karışır, delilik nöbeti ve tutukluluk, dördüncüsü ise geçmişiyle hesaplaşmasının bir yansımasıdır.

1.1.3.14. Ada ya da Arzu (Ada or Ardor: A Family Chronic) -1969-

Roman kişisi Ada, Van Veen adındaki kuzeniyle olan hayat boyu süren aşk hikayelerini anlatır. Aralarındaki ilişki bir seks ilişkisi olarak başlar fakat kısa bir süre sonra Ada'nın aslında Van Veen ile kardeş oldukları anlaşılır. Van Veen dünya çapında ünlenen bir psikolog olur. Roman Van Veen'in kendi anıları, 19 yaşından itibaren yazdığı notlar, Ada'nın tuttuğu notlar, adı bilinmeyen bir editor ve tabii ki Nabokov'un kendi çocukluğuna gönderme yaparak farklı boyutlarla anlatılmaktadır.

1.1.3.15. Pnin-1957-

Roman Amerika'da yaşayan Rusya doğumlu profesör Timofey Pavlovich Pnin'in anılarından oluşmaktadır. Pnin 50 yaş civarında Komünist Rusya'dan ve Hitler'in savaşından kaçmış, kurgusal olarak yaratılmış Waindell College'de asistan profesör olarak çalışan, emigré olduğu için akademik çevre tarafından kabul görmeyen biridir. Pnin, Nabokov'un otobiyografik özellikler taşıyan romanlarından biridir.

1.1.3.16. Bend Sinister¹⁶ -1947-

Nabokov'un distopik romanıdır. Türkçeye henüz çevrilmemiş olan bu roman, Avrupa'da yaşadığı varsayılan Padukgrad adında hayali bir milleti, herkesin herkesten farklı olduğu fikrini teşvik eden "Ekwilism" denilen bir felsefe anlayışı ile yöneten bir ülkede geçmektedir. Devlet Paduk adında bir adam ve onun partisi olan Ortalama İnsan Partisi tarafından yönetilmektedir. Paduk Hükümeti Ekwilist Felsefe'ye muhalefet yapanları tutuklamaktadır. Tutukladıkları arasında gençliğinde Paduk'un sınıf arkadaşı da olan ve kişisel prestijini teşvik edilmesini savunan, devlet baskısına karşı muhalefeti destekleyen dünyaca ünlü filozof Adam Krug ve arkadaşları da vardır. Krug muhalefete devam etmektedir, kendisine yapılan tüm para yardımı ve prestij tekliflerini geri çevirir. Bunun üzerine Paduk Krug'un oğlu David'i kaçıtır. Krug hükümetin tekliflerini oğlu için kabul eder ve David kendisine iade edilir. Fakat kendi oğlu olarak sunulan bu insan David değildir. David işkenceye maruz kalmış ve öldürülmüştür. Roman Krug'un delirmesi Paduk'a saldırması ve öldürülmesi ile son bulur.

¹⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Bend_Sinister_%28novel%29

1.2. NAZIM

1.2.1. Hayatı

20 Kasım 1901 (Nüfusa kaydı 15 Ocak 1902) Selanik doğumlu, 1963'te Moskova'da yaşamını yitirdi. Tüm hayatı boyunca yasaklıydı ve sürgündeydi. Yasaklı olduğu yıllarda Orhan Selim manlasını kullandı. (Nabokov da Berlin'deki yıllarında V. Sirin adıyla yazmıştır.) Serbest nazımın ve çağdaş Türk şiirinin öncüsü oldu. Baba tarafından dedesi Nazım Paşa valilik yapmış, şair kişiliği olan özgürlükçü biriydi. Babası Hikmet Bey Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) mezunu Kalem-i Ecnebiye'de (dışişleri) bir memurdu. Annesi Celile Hanım dilci, eğitimci Enver Paşa'nın kızıydı. Fransızca konuşan, piyano çalan, iyi resim yapan sanatçı ruhlu bir kadındı. (Bu noktada Nabokov'un orta seviye aristokrasisine mensup ailesi ile benzerlikler gösteren bir ailedir Nazım'ın ailesi.) Mevlevi tarikatındandı.

Nazım bir yıl kadar Fransızca eğitim veren bir okulda sonra Göztepe'deki Numune Mektebi'nde (Taşmektep) okur. İlkokul bitince Vala Nurettin ile birlikte Mekteb-i Sultani'nin hazırlık sınıfına yazılır, ertesi yıl ailede parasal sıkıntıların baş göstermesi nedeniyle Nişantaşı Sultanisi'ne verilir. Aynı yıllar dedesi Nazım Paşa'nın etkisiyle şiirler yazmaya başlamıştır. Bir aile toplantısında denizciler için yazdığı bir kahramanlık şiiri Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın ilgisini çeker ve Nazım'ın Heybeliada Bahriye Mektebi'ne 1917'de geçmesine ön ayak olur. Son sınıftayken yani 1918'in sonuna doğru Nazım zatülcenp (akciğer zarı iltihabı) hastalığına yakalanır. Bir süre sonra iyileşir gibi olur. Nazım 1919'da mektebi bitirir ve Hamidiye Kruvazörü'ne stajyer güverte subayı olarak atanır. Aynı yılın sonunda kışın, daha önce geçirdiği hastalık tekrarlar ve toparlanamaz. 17 Mayıs 1920'de Sağlık Kurulu raporu ile çürüğe çıkarılır.

Nazım Hikmet Ran otobiyografik şiirinden okumamız yerinde olur.

“1902'de doğdum
doğduğum şehre dönmedim bir daha

geriye dönmeyi sevmem
üç yaşında Halep'te paşa torunluğu ettim
on dokuzunda Moskova'da komünist Üniversite öğrenciliği
kırk dokuzunda yine Moskova'da Tseka-Parti konukluğu
ve on dördümden beri şairlik ederim

kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bilir
ben ayrılıkların
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin

hapislerde de yattım büyük otellerde de
açlık çektim açlık görevi de içinde ve tatmadığım yemek yok gibidir

otuzunda asılmamı istediler
kırk sekizimde Barış madalyasının bana verilmesini
verdiler de
otuz altımda yarım yılda geçtim dört metre kare betonu
elli dokuzunda on sekiz saatta uçtum Pırağ'dan Havana'ya

Lenin'i görmedim nöbet tuttum tabutunun başında 924'de
961'de ziyaret ettiğim anıtkabri kitaplarıdır

partimden koparmağa yeltendiler beni
sökmedi
yıkılan putların altında da ezilmedim

951'de bir denizde genç bir arkadaşla yürüdüm üstüne ölümün
52'de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü bekledim ölümü

sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım
şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile
aldattım kadınlarımı
konuşmadım arkasından dostlarımın

içtim ama akşamcı olmadım
hep alınımın teriyle çıkardım ekmeğ paramı ne mutlu bana

başkasının hesabına utandım yalan söyledim
yalan söyledim başkasını üzmemek için
ama durup dururken de yalan söyledim

bindim tirene uçağa otomobile
çoğunluk binemiyor
operaya gittim
çoğunluk gidemiyor adını bile duymamış operanın
çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben gitmedim 21'den beri
camiye kiliseye tapınağa havraya büyücüye
ama kahve falıma baktırdığım oldu

yazılarım otuz kırk dilde basılır
Türkiye'mde Türkçemle yasak

kansere yakalanmadım daha
yakalanmam da şart değil
başbakan filân olacağım yok
meraklısı da değilim bu işin
bir de harbe girmedim

sığınaklara da inmedim gece yarıları
yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altmışıma yakın
sözün kısası yoldaşlar
bugün Berlin'de kederden gebermekte olsam da
insanca yaşadım diyebilirim
ve daha ne kadar yaşarım
başımдан neler geçer daha
kim bilir.

(11.9.'61 - Doğu Berlin)”

1.2.2. Edebiyat Anlayışı

Nazım Hikmet'in edebiyat anlayışı Toplumcu Gerçekçi, özü biçimin bağlarından kurtaran, ölçüyü bir tarafa atan bir anlayıştır. Özellikle yayınladığı ilk iki şiir kitabıyla (835 Satır, Jakond ile Si-Ya-U, 1929) dizeci anlayışı yıkmıştır. Ama bu yıkış, gelenekten bir kopuş olarak görülmemelidir. Çünkü Nazım'a göre asıl önemli olan öz'dür. Biçim öze uydurulmalı, özü bir kat daha belirgin kılmalıdır.

Tanzimat'tan itibaren “sanat toplum içindir" tezini savunan şairler, sorunu biçim düzeyinde çözmeye çalışmışlardır. Nazım şiirde yeniliğin ancak eskiyi iyi bilerek mümkün olabileceğini söyler. Bu konuda şöyle demektedir:

“Bugün Türkçe şiirde yeni bir yol açmak isteyen keşşafaların, şiir mazisini iyice bilmeleri, hiç değilse hece veznini iyice kavramaları lazımdır.

Bir nesil sonra bu açılan yeni yolda yürüyecek olanlar için belki buna ihtiyaç yoktur, fakat yolu açanlar, kaleme sarılınca, hiç olmazsa hece vezniyle, tekniği mükemmel şiirler yazabilmek iktidarında olmalıdırlar.”¹⁷

Özellikle Rusya’ya gittikten sonra Komünist şiirler yazmış, Rus fütüristlerinden etkilenmiştir. Tiyatro da Stanislavski’nin Meyerhold’un, Vahtangof’un, Tairof’un devrim oyunlarından etkilenmiştir.

1.2.3. Nazım Okumaları

Oyunun hazırlık aşamasında ve diyalogların oluşturulmasında, Nazım Hikmet’in Orhan Selim mahlasını kullandığı çeşitli dergilerde yazdığı yazılardan yola çıkarak, oyun içi dialoglar bu yazıların ve özellikle yazdığı şiirlerin ışığında oluşturulmuştur. Oyunun baş kişisi görece Nabokov olduğu için okumalarda karşılıklı dialog yaratabilecek paragraflardan kolajlarla Nazım’ın portresi derlenebilmiştir.

¹⁷ Nazım Hikmet, Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil, Yazılar 1, 9. Basım, 1998, İstanbul, s. 26-27

II. BÖLÜM

2. OYUNUN KURULUŞU

2.1. Mekan

2.1.1. İşgal İstanbul'u 1919

Oyun 1919'un Mart sonu ya da Mart sonuna doğru İstanbul'da geçmektedir. İstanbul büyük bir yoksulluğun pençesindedir ve işgal altındadır.

Osmanlı ve İngiliz Hükümetleri arasında imzalanan 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında İstanbul işgal edilmeye başlamıştı. *“İstanbul'un Müttefikler tarafından işgali iki evrede tamamlandı: 13 Kasım 191'den 20 Mart 1920'ye kadar İstanbul de facto işgal edildi.”*¹⁸ İşte oyun bu işgal sürecinde geçmektedir. İtalyanlar, Fransızlar ve İngilizlerden oluşan kolluk kuvvetleri İstanbul sokaklarında devriye olarak gezinmektedirler. İtalyanlar ancak 1919 yazında geri çekilmeye başlayacaklardır. Dönemi anlayabilmemiz açısından bu ayrıntılar önemlidir.

İstanbul yangınlarında evlerini kaybeden insanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. *“1918'de toplam 1.475 ev yandı; 1919'da 158 ev..”*¹⁹ tahrip olmuş durumdaydı. Sansür, yazın hayatında etkisini göstermekteydi. Müttefikler bir çok eve el koymuşlardı ve kira fiyatları hızlı bir şekilde yükselmekteydi.

Rusya'da iç savaş devam etmekteydi. Tıpkı Nabokov ailesinin kaçtığı gibi yoğun bir Rus nüfusu da aynı yolları kullanarak İstanbul üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışmaktaydı. Fakat göç eden Ruslardan bir çoğu Nabokov ailesi kadar zengin ve asil

¹⁸ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, 5. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul, s.14

¹⁹ Rakım Ziyaoğlu, *Yorumlu İstanbul Kütüğü*, 1. Basım, Yenilik Basımevi, 1985, İstanbul, s 258

olmadıkları için İstanbul'un belirli yerlerine kurulan mülteci kamplarına sığınmış durumdaydılar.. *“İstanbul'daki ve civardaki Ruslar'ın sayısı, yaklaşık 150.000'i bulmuştu.”*²⁰ O yıllarda sokakta bir Rus'a rastlamak olağan bir durum haline gelmişti. İstanbul'da Rus yardım kuruluşları kurulmuştu ve Rus sığınmacıların bir kısım aileleri 1919'dan itibaren tek tek ,Paris'te bulunan Sürgündeki Geçici Rus Hükümeti vasıtasıyla elde ettikleri vizelerle Fransa'ya kaçırıyorlardı. Bu yardım kuruluşları şunlardı; *“Tüm Rusya Zemstovlar Birliği, Rus elçiliği, Rus Beyaz Haçı, Rus Kayıt Bürosu, Rus Şehirler Birliği ve Rus Harp Mahlülleri Merkez Birliği”*²¹ Nabokov ailesinin bu yardım kuruluşlarından birinden sağladığı vize ile önce Pire'ye sonra da Berlin'e geçtiğini varsayıyoruz.

2.1.2. Galata Köprüsü

Oyunun geçtiği mekan, özellikle ilk perde Galata Köprüsü'nün üzerindedir.

Galata Köprüsü İstanbul'da Haliç üzerinde bugünkü Karaköy ve Eminönü'nü bağlayan köprüdür. I. Justinianus'tan (6.yy) günümüze gelene kadar tarih boyunca iki yakayı birleştiren değişik adlarda ve farklı noktalarda bir çok köprü yapılmıştır.

Bugünkü yerinde, Osmanlı dönemine ait ilk Galata Köprüsü 1845 yılında, Sultan Abdülmecid zamanında, annesi Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından yaptırıldı ve 18 yıl kullanıldı.²² Daha sonra bu köprü Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) emri üzerine, III. Napolyon'un İstanbul ziyaretinden hemen önce Ethem Pertev Paşa tarafından inşa edildi ve 1863'de yerine yerleştirildi. Üçüncü Köprü 1875'de tamamlandı ve 1912 yılına kadar kullanıldı.

1912 'de bir Alman firması tarafından inşa edilen köprü, 16 Mayıs 1992'deki yangına kadar kullanılmıştır. Onarıldıktan sonra Balat-Hasköy arasına yerleştirildi ve

²⁰ Bilge Criss, İşgal Altında İstanbul 1918-1923, 5. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul, s. 49

²¹ Bilge Criss, a.g.e s. 51

²² (26.04.2011)http://tr.wikipedia.org/wiki/Galata_Köprüsü

yerine, bugün "Galata Köprüsü" olarak bilinen modern bir köprü yapıldı. Bu köprü günümüzde "Eski Galata Köprüsü" veya "Tarihi Galata Köprüsü" olarak bilinmektedir.²³

Oyunun geçtiği 1919 yılında, 1912’de inşa edilmiş olan bu köprü kullanılmaktaydı. Galata Köprüsü eski şehir ile yeni şehiri birleştirdiği için günümüzde “iki kültürü birbirine bağlayan köprü” olarak simgeleştirilmiştir. Oyunda da Galata Köprüsü Vladimir ile Nazım’ın birbirlerine “ironik” olarak atıfta bulunabilecek denli tezatlı yaşamlarının, bu iki yazın ve düşün insanının buluşma noktası olarak temsil alanı bulur.

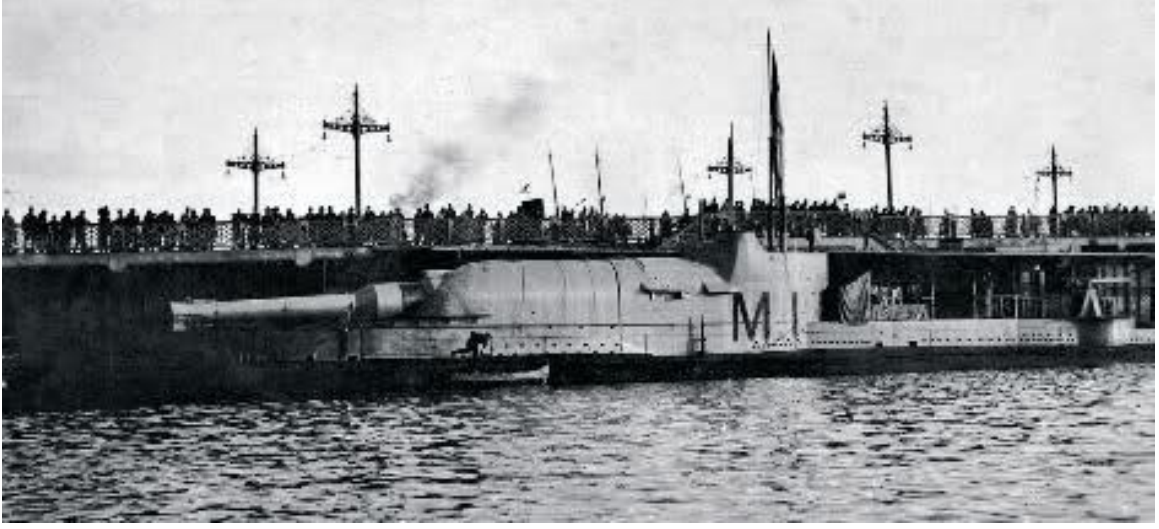
Nabokov’un aristokrat yaşamının Bolşevik-Komunistler tarafından tarumar edildiği ve ailecek sürgüne yollandığı, hayatını liberal bir çizgide bir “göçmen” (émigré- sık sık kullanır) olarak yaşayacağı yılların hemen öncesinde durduğu, yine bir aristokrat aile çocuğu olan, içinde devrimci ateşinin henüz yeni yeni yanmaya başladığı, yakın bir zamanda Nabokov’un terk ettiği topraklara yolculuğa çıkacak olan, hayatının büyük bir bölümünü de bu uğurda hapiste ve sürgünde geçirecek Nazım ile karşılaşacağı bir kavşaktır Galata Köprüsü.

Köprü aynı zamanda, iki mücadeleci, mülteci, sürgün ruhun aynı topraklardan beslenip farklı ideolojilere savrulduğu, yazın dolu bir yaşamın bir seferliğine birleştiği bir kurgu anının mekanıdır. İki yazarın bu mekanda rastlaşmalarının bir nedeni de kısa bir süre için Köprü’nün yanına bağlanmış olan İngiliz denizaltısıdır.

1919 yılında çekilmiş olan bu fotoğrafta “İngilizlerin M1 denizaltı gemisinde, 12 inç (30 santimetre) çapında bir top vardı. 1919’da, denizaltı, İstanbul’un en kalabalık yerlerinden biri olan Galata Köprüsü’nün hemen yanına demirlemişti.”²⁴

²³ (26.04.2011) http://tr.wikipedia.org/wiki/Galata_Köprüsü

²⁴ Hürriyet Gazetesi, (18.05.2007) Arşiv <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6535822&p=2>

(fotograf²⁵)

Oyunda hayali olarak köprünün yanına demirlenmiş bu denizaltıdan bahsedilmektedir. Seyirciler denizaltıdırlar.

²⁵ Hürriyet Gazetesi 18.05.2007, Arşiv <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6535822&p=2>

2.2. KARAKTERLER

2.2.1. Genç Vladimir Nabokov

Oyunda Vladimir 20 yaşına girmek üzeredir. Oyun kişisi olarak Nazım'a göre daha başat bir ağırlıktadır. Ailesi ile göç yolundayken, İstanbul'da kendilerini Pire'ye götürmekte olan gemiden iner ve şehri gezerken kendini Galata Köprüsü üzerinde bulur. Köprünün yanına bağlı olan İngiliz denizaltısı ilgisini çeker ve bir süre denizaltıyı seyrederek. Nabokov yirmili yaşlarında ince, uzun yapılı bir genç adamdır.

2.2.2. Genç Nazım Hikmet

Oyunda Nazım Nabokov'la karşılaştığı sırada henüz Bahriye'de okumaktadır ve bir kaç ay içinde de mezun olacaktır. On yedi yaşındaki Nazım girişken, konuşkan ve insan canlısıdır. Zaman zaman melankolik, zaman zaman heyecanlı bir hali vardır. Karakterler tüm yaşam bilgileri ile konuştukları için aynı zamanda hareketlerine belirgin bir şekilde yansıyan bir bilme durumundadırlar. Genç bedenlerine rağmen hareketleri oturaklıdır.

2. 3. ZAMAN

Oyunun çatısı belirmeye başladığı andan itibaren zamanın teknik bir problem olarak ele alınması gerekliliği doğdu. Dialog kolajlarının karakterlerin sadece ilk çocukluk ve gençlik yıllarından derlenmesi söz konusu olamayacağı gibi iki yazarın tüm yazın geçmişini de kapsamı gerekmektedir. Bu teknik sorun, zamanın karakterler için iki boyutlu bir şekilde üretilmesi ile giderilmeye çalışıldı.

Bu nedenle oyunun zamanı kaçınılmaz olarak iki boyutlu bir zaman algısı ile kurgulandı. Oyunun şimdisi yani oyunun 1919 yılında İstanbul'da Galata Köprüsü üzerinde bir Mart günü akmakta olan aktüel zamanı ve karakterlerin tüm yazın yaşantılarının bilgisi ile ileriye dönük dialoglarla kurgulanmış şimdiden bağımsız zamanı. Bunu kısaca karakterlerin zamanı olarak adlandırma eğilimindeyim.

2.3.1. Oyunun Aktüel Zamanı

Oyunun zamanı, 1919 İstanbul'unda tahmini olarak Mart sonlarına doğru İstanbul'da geçmektedir. İstanbul işgal altındadır. Nabokov ailesi 1919'da Kırım'dan hareket eden Yunan bandıralı bir kuru yük gemisi ile İstanbul'a ulaşmıştır ve gemi bir tam gün boyunca İstanbul'da bekleyecektir. Aynı süreçte Nazım'ın Anadoluya geçmeden önce Bahriye'den mezun olup gemide çalışmaya başladığı ve sağlık sebebiyle ayrılmak zorunda kaldığı döneme denk gelmektedir. Galata Köprüsü'nün yanına bağlanmış İngiliz denizaltısı halkın ilgisini çekmektedir ve haberi hızla yayılmıştır. Galata Köprüsü denizaltıyı görmeye gelenler nedeniyle kalabalıktır.

Dolayısıyla Vladimir ve Nazım'ın 'şans eseri' köprünü üzerinde rastlaşmaları zamansal olarak da olasılıklıdır.

2.3.2. Karakterlerin Zamanı

Oyunda karakterler ergenlikten henüz çıktıkları bir dönemdedirler. Oyunun geçtiği zamanda (aktüel zamanla söylersek) Nazım 17, Vladimir ise 19 yaşındadır. Her iki yazar da zamansal olarak yazın yaşamlarının henüz başındadırlar. Buna rağmen iki yazar da birbirlerini tanır gibidir. Karakterler tüm yazın yaşamlarının bilgisi ile konuşmaktadırlar. Dolayısıyla karakterlerin zamanı diyaloglar için sıçramalıdır. Zaman zaman henüz çıkmadıkları yolculukların ya da henüz yazmadıkları şiirlerin ve paragrafların bilgisi ile geçmişten ya da gelecekte konuşabilmektedirler.

III. BÖLÜM

3. DİL

3.1. Metin

Metin, iki perde iki sahneden oluşan bir tiyatro oyunu metnidir. Metin zaman zaman konuşma cümleleri ile, zaman zaman da şiir formatındaki diyaloglarla ilerlemektedir.

3.2. Diyaloglar

Oyunda karakterlerin ne kadar kendi cümleleri ile ne kadar oyun yazarının kurgu cümleleri ile konuşacaklarının belirlenmesi konusu teknik bir sorun olarak ele alındı.

Araştırma sürecinde ilk olarak Nabokov'un diyaloglarını belirlemek amacıyla tüm romanları, edebiyat araştırmaları ve röportajları gözden geçirildi. Yazarın belli başlı romanlarından cümleler ayıklandı ve oyunda kullanılacak olanlar belirlendi. Örneğin:

“Ülkemde özlediğim, paraya ve servete değişmeyeceğim ne varsa aklıma gelirdi, hayatımın böylesine şiddetli şekilde savrulup gideceğini nereden bilirdim.”

Bu cümle yazarın otobiyografik kitabı Konuş Hafıza'da İngiltere'de Cambridge'de okuduğu yıllardaki düşüncelerini yansıtmaktadır ve oyunun içinde Nabokov bu cümleyi olduğu gibi söylemektedir. Bu nedenle oyunun diyaloglarında hem Nabokov'un hem de Nazım'ın kendi cümleleri ile oyun yazarının oyunun akışı içinde kendi kurgusuna ait cümleleri arka arkaya dizilerek metnin oluşturulması yoluna gidilmiştir.

Daha sonra benzer bir okuma Nazım üzerinden yapıldı ve diyalogları belirlendi. Nazım'ın konuşmalı diyalogları ile şiirli diyalogları birbirleriyle karıştırılarak derlendi ve Nabokov'un diyaloglarına ayna tutacak şekilde dillendirildi.

SONUÇ

Bu tez ve oyunda işgal İstanbul'unda farklı ideolojik kamplarda yer almış, sürgünlük, mültecilik ve vatansızlık kaderini paylaşmış çağdaş iki yazar ve düşün adamının dünyaya, savaşa bakış açılarını, edebiyat anlayışlarını, dönemin siyasi ortamı ve ülkelerin politik koşulları hakkındaki fikirlerini, bütün yazın geçmişlerinin bilgisi ve yaşam tecrübeleri ile karşılaştırmanın olasılığı denenmiştir.

Oyunun teknik gereklilikleri nedeniyle zaman zaman karakterlerin diyaloglarında, beklenen diyalog akışını bölen, direkt seyirciye konuşma ya da karakterlerin sabit kalması düşünülen sahne dekoruna müdahale etmeleri gibi bazı ufak tefek yabancılaştırma öğelerinin kullanılması yoluna gidilmiştir.

Oldukça yüklü biyografik özellikler taşıyan bu oyunun yazarı oyunun zamanını, şimdiden transparan bir şekilde ayırmayı hedeflemiş, bunu yaparken de tarihi bir mekan olarak İstanbul, Galata Köprüsü gibi belli başlı mekansal mihenk taşlarından uzaklaşmamaya çalışmıştır.

Karakterlerin kendi cümlelerine mümkün olduğunca sadık kalınmaya çalışılmıştır. Oyun yazarının müdahalesi kurguda üst düzeyde, cümlelerin zaman yapılarına müdahalede minimum düzeyde tutulmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

CRISS, Bilge, İşgal Altında İstanbul 1918-1923, 5. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul,

TUTEL, Eser, Gemiler, Süvariler İskeler, 1. Basım, İletişim Yayınları, 1998, İstanbul

ZIYAOĞLU, Rakım, Yorumlu İstanbul Kütüğü, 1. Basım, Yenilik Basımevi, 1985, İstanbul,

HİKMET, Nazım, Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil, Yazılar 1, 9. Basım, 1998, İstanbul

HİKMET, Nazım, Tüm Eserleri 1, Şiirler 3, İlk şiirler, 835, Sesini kaybeden Şehir Hazırlayanlar: HULUSİ, Şerif, BEZİRCİ, Asım, 3. Basım, Cem Yayınevi, 1977, İstanbul

NABOKOV, Vladimir, Göz, 1. Basım, İletişim Yayınları, 2005, İstanbul

NABOKOV, Vladimir, Pnin, 2. Basım, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul

NABOKOV, Vladimir, Konuş Hafıza, 1. Baskı, İletişim Yayınları, 2011, İstanbul

NABOKOV, Vladimir, Lolita, 8. Basım, İletişim Yayınları, 2008, İstanbul

NABOKOV, Vladimir, Ada ya da Arzu, 3. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,

SALİHOĞLU, Hüseyin, 20.yy Edebiyat Sanatı, 1. Basım, İmge, Ankara, 1995

İnternet Belgeleri

Nabokov Röportajı 3, Playboy,1964 <http://www.kulichki.com/moshkow/NABOKOW/Inter03.txt>
(23 Mart 2011)

Nabokov Röportajı 1,BBC Televizyonu, 1962, <http://lib.ru/NABOKOW/Inter02.txt>(17 Nisan 2011)

Galata Köprüsü tarihi için, http://tr.wikipedia.org/wiki/Galata_Köprüsü (26.04.2011)

Görseller

HürriyetGazetesiArşiv<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6535822&p=2>
(18.05.2007)

EK 1: Oyun Metni

Göç Yolunda Nabokov'un İstanbul'da Bir Günü

OYUN

Yazan

Bade Erbayav

İstanbul, 201

NABOKOV'UN GÖÇ YOLUNDA İSTANBUL'DA BİR GÜNÜ

İki perdelik OYUN

KİŞİLER

Nazım: 17 yaşında, dinamik, döneme uygun giyimli.

Nabokov: 19 yaşında, beyaz gömlek, kumaş pantolon.

Sahne: Sahnenin ortasında bir köprü korkuluğu-Galata Köprüsü-

Dekor: Galata köprüsünün üzerindeki korkuluklardan birinin tıpkısı üretimi. Taşınabilecek kadar hafif, yaslanınca düşmeyecek kadar ağır olmalı. İki adet sandayle (II. Perde I. Sahne)

Dış dolgu sesi: Önceden kaydedilmiş loop şehir uğultusu, martı sesleri, kaydedilmiş kalabalık insan sesleri.

PERDE I

SAHNE 1

(Sahne karanlıktır. Fonda dış dolgu sesi akmaktadır. Işıklar açılır. Nazım kağıttan bir paketi, koltuğunun altında sıkıştırmış, çenesini avucuna dayamış, korkuluklara abanmış bir halde, yüzü seyirciye dönük olarak hayali denizaltıyı seyretmektedir. Az sonra Nabokov sahneye girer, etrafına bakınarak yürümektedir, hiç acelesi yoktur. Korkulukların önüne geldiğinde durur. Bir süre seyirciye bakar. Korkuluklara yaklaşır ve Nazım'ın yanında yerini alır. Bir süre seyirciyi beraberce izlerler.)

NAZIM

(Yanında durmakta olan Nabakov'u farkeder. Ona bakmadan seyirciye konuşur.)
Batırmaya kalksanız batmaz. Daha Haliç'in başına varmadan dibi boylar bu alet. Gözdağı vermek istiyorlar.

NABOKOV

Pardon. Anlayamadım. Bana mı söylediniz?

NAZIM

(Bir an Nabokov'a ilgiyle bakar.) Yabancısınız demek. Fransız mısınız?

NABOKOV

Hayır. Rus'um.

NAZIM

Demek Russunuz. Ben Nazım. *(El sıkışmak için, elinde tutmakta olduğu kağıda sarılmış bahriye üniformasını heyecanla bir elinden diğerine geçirir.)*

NABOKOV

(Elini Nazım'a uzatır, el sıkışırlar.)

Nabokov, Vladimir.

NAZIM

İngiliz denizaltısı diyordum. *(Seyircileri göstererek.)* Batırmaya kalksanız bir kere batar bir daha da su yüzüne çıkamaz. Bunların denizaltıları dağıttıkları un gibiye su tutar, kıvam tutmaz.

NABOKOV

Ne zaman koydular bunu buraya?

NAZIM

Birkaç gün oluyor. Şu topun byklgne baksanıza. Bu artık tehdit değilse nedir?
İngilizler akılları sıra bize göz dağı vermeye çalıŐıyorlar

NABOKOV

(Kendi kendine gülümseyerek.) Bugünlerde herkes birbirine aynını yapmaya çalıŐıyor
bayım.

NAZIM

Uzun süredir mi İstanbul'dasınız?

NABOKOV

Hayır. Malesef sadece bir gün için.

NAZIM

Bugünlerde kimi arasanız burada. stnze alınmayın lütfen. Bakın, sizin bile yolunuz
düŐmüŐ işgal altındaki Őehrimize. Ortalık casus kaynıyor zaten. Kimin kim olduğu belli
değil. İngiliz, Fransız, Rus, İtalyan... Anlayacağınız bütün dünya burada bu
aralar...*(Gülümser.)*

NABOKOV

Ben sadece bir Kelebek avcısıyım...

NAZIM

Nasıl?

NABOKOV

Kelebekler... Kelebekleri avlıyorum. Casus değilim eğer kastettiğiniz buysa. Ülkesini terketmek zorunda kalan bir Lepidopteristim.²⁶

NAZIM

İstanbul'da bir kelebek avcısı. Hem de sadece bir günlüğüne. Casus da olabilirdiniz, ama bu casusuluktan çok daha heyecan verici. Kelebeğin bir günü gibi.

NABOKOV

(İlgilenir görünür. Nazım'a döner ve konuşur.) Aslında bir çok kelebek türü bir günden fazla yaşar. Nedense yanlış bir kanı olarak kalmış akıllarda. *(Nazım'ın elindeki kağıda sarılmış bir ucu görünen denizci üniformasını gösterir.)* Siz de denizcisiniz sanırım.

NAZIM

²⁶ Lepidopterist: Kelebek, güve gibi Lepidoptera sınıfındaki canlıları yakalayan, toplayan ve üzerlerinde araştırmalar yapan entomologlara lepidopterist denir.

Bu mu? *(Elindeki paketi gösterir. Gülümser.)* Ben şairim. Şimdilik denizci bir şairim diyelim. Sonra mülteci bir şair. sonra belki de Vatan Şairi. Ama şimdilik sadece Denizci bir Şair'im. Aslında sizi bir yerden tanıyor gibiyim. Daha önce İstanbul'a gelmediğinizden emin misiniz?

NABOKOV

Hayır ilk gelişim. Sizi tanıyor olabileceğim hissine ben de kapıldım. Tuhaf. Aslında; *(Seyirciye doğru konuşur.)* Ben, çürümüş bellekli ateşli bir anıcıyım; bir uykulu kralın aklını yitirmiş anıcısıyım. Kesin bir berraklıkla, manzaraları, mimikleri, tonlamaları ve milyonlarca duygusal detayı geri çağırıyorum. Ama adlar ve numaralar saçma bir terkedişle bir rıhtımdan, sıralanmış küçük kör adamlar gibi unutulmuşun içine devriliyorlar. *(Nazım'a döner.)* Evet, aynı hisse ben de kapıldım. Aslında sizi bir yerden tanıyor gibiyim.

NAZIM

(Gülümser, Nabokov'a doğru konuşur.) Farkında mısınız, daha oyunun başındayız ve siz henüz yazmadığınız satırları zikrediyorsunuz. Ben de size henüz yazmadığım şiirlerimden okuyabilirim zamanınız varsa.

NABOKOV

Zamanımız bol. *(Saatine bakar gibi yapar, kolunda saati yoktur, zamanı okur.)* Aşağı yukarı bir saatimiz var. Hoş bir tesadüf size rastlamış olmam. *(Korkuluğu iki eliyle tutar ve güç alıyormuş gibi hafifçe korkuluğa abanır.)* Bu köprünün adı nedir?

NAZIM

Galata Köprüsü. Henüz tanışmadığım bir şair arkadaşımın bana henüz yazmadığı bir şiirini hatırladım. Kendi yazdıklarım yerine onunkini okuyabilirim isterseniz.

NABOKOV

Memnun olurum. Lütfen buyrun.

NAZIM

Nâzım,
senin küçük sokak çalgıcılarını gördüm
Galata köprüsü üstünde
senden birkaç dize saklıydı
keman kutularının içinde
söylemeye izinli olduklarından başka
birkaç dize,

bulutlara bakarak bekliyordı
onları söyleyebilecekleri günü
diye gider.... Dostum Yannis Ritsos'un bir şiiri bu.

NABOKOV

(Etrafına bakınır.) Biz de küçük sokak çalgıcılarını görür müyüz dersiniz? Vivian Bloodmark²⁷ adında filozof bir arkadaşım vardı. Bilim insanı, uzayın belli bir noktasında olup bitenleri görür, şair ise zamanın belli bir noktasında olup bitenleri hissedermiş... Sanırım o söylemişti bana bu cümleyi. Size bu şiiri yazan arkadaşınız da burada mı?

NAZIM

Bilemiyorum. Henüz tanışmadım kendisiyle. Şu aralar on yaşlarında olmalı. (*Duraksar.*) Zaten vefat etti.

NABOKOV

Sanki zamanın belli bir noktasına, tam da bu ana işaret ediyor arkadaşımızın şiiri. O da bir zaman sonra bizi karşılaştıran(İsmi kendine hatırlatmak istiyormuş gibi vurgulu söyler.) Galata Köprüsü'nde yürürken küçük çalgıcıları göreceksiniz ve sizi hatırlayacak demek ki... Ne hoş.

NAZIM

Şiirin gücü de budur sayın bayım. Şu dandik İngiliz denizaltısının bir Rus kulu Vladimir'le, bendenizi buluşturacağı hayatta aklıma gelmezdi doğrusu. (Eliyle seyrircileri gösterir.) Garip tesadüfler işte.

NABOKOV

²⁷ Bir anagram, harflerin yerleri değiştirildiğine Vladimir NAbokov ismi çıkar. Nabokov bu tip anagramları sıkça kullanır. (y.n)

Henüz tanışmadığımız sevgililerimizin adlarının Vera olması da garip bir tesadüf değil mi? Siz de biliyor sunuz ya. İkimiz de bir zaman önce öldük aslında. Siz bir az daha önce, ben sizden bir az daha sonra. Belki bu yüzden tanıdık geliyoruz birbirimize.

NAZIM

Veralarımız tanışsalar ne konuşurlardı acaba? Merak ediyorum.

NABOKOV

Kimbilir? Onları ne kadar çok sevmiş olduğumuzdan bahsederlerdi herhalde. Belki sizin sevgili politbüro Vera'nız komünistliğinizden, benim çocuğumun anası, kadim daktilom, sevgili Veram da birlikte geçirdiğimiz hayattan, aksiliğimden... Belki ikisi birden sizin şiirlerinizden, benim romanlarımdan, insanlığımızdan... Kimbilir.

NAZIM

Tam da köprünün üzerinde hayatlarımızın kavşak noktasında duruyoruz. Ben komünist olacağım, sizse liberal. Ne dolu, ne farklı yaşayacağız, bir o kadar da yakın. Önümüzde topunu şehrimce çevirmiş bir denizaltı. Elimde kısa bir süre sonra hastalanıp giyemeyeceğim bahriye üniformam. Hayat gerçekten de heyecan verici.

NABOKOV

(Bozular gibi olur.) Şimdi siz söyleyince yine aklım takıldı şu liberallik konusu. Halbuki hayatta hiçbir kamusal mevkim olmadığı için kendimle gurur duyarım.

NAZIM

Fakat, yanılmıyorsam siz sendika karşıtıydınız.

NABOKOV

Evet. Kendi metafiziğim içinde müzmin bir sendika karşıtıyım. İnsan biçimli ilahların bulunduğu cennetlere düzenlenen turlara rağbet etmem. Babam liberaldi. Bu yine de katı bir liberal anlayışı benimsediğim anlamına gelmez.

NAZIM

Ben de kendi payıma kesinlikle partiden ve parti edebiyatından yanayım ama bu hiç de Fransa ya da başka ülkelerde komünist olmayan yazarların yapıtlarına da hayran olmadığım anlamına gelmez. Bunun gibi bir şey sanırım demek istediğiniz.

NABOKOV

Evet. Mesela, anlamakta en fazla zorlandığım şey babamın büyük servetinin sağladığı tüm hazları tatmış olmasına rağmen bir liberal olmayı seçerek, uzun vadede kendisini fakir düşürecek bir devrimin gerçekleşmesine yardımcı olmasıdır.

NAZIM

(Heyecanlanır.) İşte ben de sık sık bundan bahsediyorum. Bugün yığınlarla insanlar duymuyor ve çok defa duyamıyorlarsa, bunu o insanların özlerinde değil, onların içinde yaşadıkları sosyal şartlarda aramamız gerekir. Babanız kendi sosyal şartlarının getirdiği zenginliği bir devrime kaynaklık etmesi için kullanmış. Keşke herkes bu bilinçte olsa.

NABOKOV

Sevgili dostum. Belki paldır küldür bir giriş olacak ama, sosyal şartlar dediğiniz o şeylere ben malesef inanmıyorum. Beni ideal devletin sosyal veya ekonomik yapısı zerre kadar ilgilendirmiyor. Mesela bana göre, hükümetin başındakilerin portrelerinin büyüklüğü bir posta pulu ölçüsünü geçmemelidir. Benim toplumu ölçme anlayışım bununla sınırlı.

NAZIM

Posta pulu kısmı için söylediklerinize katılabiliyorum ancak. Elbette ben de bir süre sonra Sovyetler Birliği'nde komünizmin geçirdiği gelişmelerden, proletarya adına başlatılan diktatörlüğün giderek bir kişi diktatörlüğüne dönüşmesinden hayli tedirgin olacağım. Henüz dikilmemiş büstleri, fotoğrafları, devasa heykelleri gözümün önüne getirdikçe size hak veriyorum. Ama bu bile komünistliğe olan inancımı sarsamaz aksine daha iyiye ulaşması için yeni bir eleştiri sahası açar.

NABOKOV

Düşünüyorum da, hayatımda hiç sarhoş olmadım ben. Bir ofiste veya kömür madeninde çalışmadım. Asla herhangi bir kulüp veya gruba ait olmadım. Hiçbir inanç ve ya ekolün ne olursa olsun bana herhangi bir etkisi olmamıştır. Hiçbir şey canımı siyasal içerikli bir romandan ya da toplumcu edebiyattan daha fazla sıkamaz. Üstünüze alınmayın lütfen.

Bazıları insanları etiketlemeye bayılıyorlar. Bana liberal diyenler işte bu gruptan. Sanırım bu konuda fazla hassasım.

NAZIM

Alınmam Sayın Nabokov. Ben kolay kolay alınan biri değilim. Benzer bir grup insan bana da demediğini bırakmayacak yakın bir zamanda. Akıntıya kürek çeken Komünist bile diyecekler bana, inanabiliyor musunuz? Kendi partim tarafından ülkemde Troçkist, döneç, hain ilan edileceğim. Gülüp geçiyorum bunlara. Hem daha gencim. Daha çok şiirler yazacağım vatanınız ve vatanım için. Onlar etiketleyedursunlar...

NABOKOV

Size dediklerine gülün geçin zaten... Bakın bana, şimdi 19 yaşındayım. Rusya'yı terk ediyorum. 60'ıma geldiğimde de politik görüşüm kasvetli, değişmez gri bir kaya gibi kalacak ve muhtemelen bayatlayacaktır. Tutkularımsa hep mütevazî kalacak. Yine de ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, sanat özgürlüğü diyecektir... Yani birileri dedi diye...

NAZIM

Dediklerine alınıp, sosyalist mücadeleden kopacak değilim. Söyleyecekleri de pek umurumda değil. Ben sadece hem kendimden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem bir tek insana, hem milyonlara seslenen şiirler. Hem bir tek elmadan, hem süpürülen topraktan, hem zindandan dönen insan ruhundan, hem kitlelerin daha güzel günler için savaşından, hem bir tek insanın sevda kederlerinden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem ölüm korkusundan, hem ölümden korkmamaktan bahseden şiirler yazmak istiyorum.

NABOKOV

Siz umudu yazmak istiyorsunuz. Ama yine de Şu komünistlik meselesinde birbirimizi ikna edebileceğimiz sanmıyorum. Aslında ben de mülkiyete inanmıyorum ama sırf bu mülkiyet hesabı yüzünden de komünistlere yakınlık duyuyorum diyemem. Halbuki hayatım boyunca hiç ev sahibi olmayacağım mesela.

NAZIM

(Dalgın bir şekilde.) Bizim gibi sürgünde olanların tek evi anavatanlarıdır. *(Ani bir coşkuyla.)* Nasıl geldiniz İstanbul'a? Rusya'daki savaş ne durumda?

NABOKOV

Daha geçen hafta Kızılılar, Kuzey Kırım yönünden sökün ettiler ve anti-Bolşevik gruplar, çeşitli limanlardan düzensiz şekilde gemilere binip kaçmaya başladılar. Ailem ve ben, Sivastopol körfezinin cam gibi parlayan denizi üzerinde, kıyıda yapılan makineli tüfek ateşi altında (Bolşevikler limanı az önce ele geçirmişlerdi) Umut adında kurutulmuş meyve yükü taşıyan küçük bir Yunan gemisiyle geldik. Buradan da istikamet Pire.

NAZIM

Şu andan sonra istikametlerimiz zıt yönlere. Siz Avrupa'ya bense Moskova'ya ulaşacak Anadolu yolculuğuma. Anadolu'daki halkımın ezilmiŐliğini ve açlığını gördükten sonra geçeceğim Moskova'ya

NABOKOV

Muhtemelen orada Rus fütüristleriyle de tanışacaksınız. Mayakovski'nin basamaklı devrimci şiirlerini de okursunuz... Ben Sovyetlerdeki iç savaştan kaçtım. Şu kadarını söyleyebilirim en az burada gördüğünüz kadar açlığı orada da göreceksiniz.

NAZIM

Göreceğim. Gördüm. Açların gözbebeğini gördüm. Yazdım da. Dedim de.

Açlar dizilmiş açlar!

ne erkek, ne kadın, ne oğlan, ne kız

sıska cılız

eğri büğrü dallarıyla

eğri büğrü ağaçlar!

ne erkek, ne kadın, ne oğlan, ne kız

açlar dizilmiş açlar... dedim.

NABOKOV

Özgürlük düşüncesinin, hak kavramının, insana özgü iyi yüreklilik alışkanlığının kayıtsızca aşağılandığı, acımasızca sürülüp atıldığı bir ülkede dünyaya gelmişim, Siz işte o ülkeyi sevdiniz, eleştirdiniz. Ben de sevdim ülkemi. Herkese kendi anavatanı en güzeli.

NAZIM

Haklısınız sizin Petersburg'unuz benim İstanbul'umdur. Siz de iyi niyetlerle göç yolundasınız. Ben de iyi niyetlerle gideceğim Moskova'ya. İnsana inandığım için.

NABOKOV

İyi niyetinize karşılık da bulacaksınız umarım. Yalnız arkamda bıraktığım ülkemde, tarihi boyunca, arada sırada ikiyüzlü yönetimler ülkenin cezaevlerinin duvarlarını eskisine oranla göze daha hoş görünen bir sarıya boyarlar, bağıra çağıra, yalnızca daha mutlu devletlere kısmet olmuş hakları getirdiklerini ilan ederlerdi. Ne varki sözkonusu haklar yalnız gardiyanlarca kullanılır ya da açıktan açığa yapılan buyurganlığın fetvalarından daha da iç burkucu olanı, içten içe çürümüş olurlardı.

NAZIM

Sosyalist düşünce bu anlattığımız haksızlığa karşı gelmek için oluştu. Tutsaklığı kaldırmak için.

NABOKOV

Kızıllar toplanırken de aynı türküyü söylüyorlardı. Evet ülkemde her insan eğer zorba değilse tutsaktı. Ama işte zaman zaman devrim denilen bir olay olur, tutsaklar zorbaların yerini alırdı, sonra yine tersi, bu hep böyle gidecektir...Bana sorarsanız orası karanlık bir ülke, cehennem gibi bir yer bayım. Benim için karanlık bir ülke.

NAZIM

Benim aydınlığa ulaştığım bir ülke için bunları söylemeniz ne tuhaf. Yine de anlamaya çalışıyorum sizi...

NABOKOV

Tabi ki Rusya'nın durumu ne kadar dehşet verici olursa olsun anavatanımdır. Sırf varlıkları bir suç sayılarak ölüme gönderilen ya da sürgüne zorlanan iyi niyetli, nazik ve ince insanların vatanıdır orası. Siz de kendi vatanınızda yaşayacaksınız buna benzer şeyleri, anlayabileceğinizi ummasam size bunları anlatıyor olmazdım.

NAZIM

Ben devrime inanıyorum sevgili dostum. Bu konuda fikrinizi değiştirebileceğimi sanıyorum elbette. Evet, bir süre sonra Stalin'e yönelik. içi boş, anlamsız yüceltme sözlerinin yinelenip durmasını ben de yadırgamışım. Stalin Yoldaş'a büyük bir saygım vardır, ama onu güneşe benzeten şiirleri okumaya dayanamıyorum, bu yalnız kötü şiir değil, kötü duyarlılık.

NABOKOV

Siz böyle konuştukça. Ülkemde özlediğim, para ve servete değişmeyeceğim ne varsa aklıma geliyor, hayatımın böylesine şiddetli şekilde savrulup gideceğini nereden bilirdim.

NAZIM

Siz de bir daha dönemeyeceksiniz anavatanınıza değil mi? (Omuzlarını kaldırarak derin bir nefes alır. Etrafına bakınır.) Gözlerimin ardına kazımak istiyorum bu görüntüyü, bu kokuyu aklıma kazımak istiyorum. Şu İstanbul, havasına göre, bazen yağlı boya, bazen sulu boya, bazen pastel ve bazen karakalem olur. Herşey değişecek, tüm yaşamım ufak ufak kağıtlara yazılıp birikecek. Gemilerle istasyonların ne çok önemi var hayatlarımızda. Kelepçelenerek de geleceğim ben bu şehre. Kelepçeli gelmeyi hiç gelememeye yeğlerim.

NABOKOV

Kelepçeli ya da kelepçesiz, tutsaklığımızın başındayız sanıyorum. Özgürlüğümüz tutsaklığımız mı olacak? Savaşta hepimizin kayıpları aynı. Oysa bir diş ağrısının bir savaşa mal olacağına, hafif bir yağmurun bir ihtilali önleyebileceğine inanırdım. Her şey akışkan herşey şansa bağlıdır. Karşılaşmamız gibi.

NAZIM

Haklısınız dostum, Özgürlük yolunda hesabımıza düşecek sürgünlük. Bir günün inadı bizi yaşatacak. Hapisliğim sırasında şöyle yazmıştım.

Dünyadan, memleketinden, insandan

Umudun kesik değil diye

Ipe çekilmeyip de

Atılırsan içeriye, yatarsan on yıl on beş yıl

Daha da yatacağından başka

Sallansaydım ipin ucunda

Bir bayrak gibi keşke

Demeyeceksin

Yaşamakta ayak direyeceksin.

Belki bahtiyarlık değildir artık

Boynunun borcudur

fakat düşmana inat

bir gün fazla yaşamak

En dirençli olanı, o bir günün inadıdır sürgüneyken.

NABOKOV

Kırım'a ilk gönderildiğimizde ansızın sürgünün ıstırabını hissetmiştim. Elbette Puşkin'in de başına bunlar gelmişti- o da benim gibi Kırım'a sürgüne gönderildiğinde, iklime uyum sağlamış serviler ve defneler arasında gezinmişti- ama onun çektiği acılarında etkilenmiş olsam da, hissettiğim vecdin yapmacık olduğunu zannetmiyorum. Sonraki bir kaç yıl boyunca, verimli heyecanı dindiren bir roman yazıncaya değin, benim için memleketimi kaybetmek sevgilimi kaybetmeye denktir.

NAZIM

Puşkin'i sinemada, tiyatro'da seyrettim, Puşkin üstüne yazılmış kitaplar, biyografiler okudum ve her seferinde yüreğim ağzıma geldi, aman kendini öldürtecek diye ve her seferinde dehşetli bir keder duydum, Puşkin öldü diye. (Gülümser.)

NABOKOV

(Gülümser.) İngiltere'deki yıllarım aslında bir Rus yazarı olmaya çalışmamın hikayesidir. İşte politikaya sırtımı döndüğüm o sıralarda sürekli Puşkin okuyacağım. Puşkin'in şiirlerinin çevirilerinde, melodi ve kafiyeyi korumak uğruna gerçekçilik ve doğruluğu kurban ettiklerini savunduğumda nedense, insafsızca yerilmişimdir. Oysa bunu art niyetsiz bir sezgi ile söylemişim.

NAZIM

Şahsen ben de şiirlerimde şekli öylesine öze uydurmak isiyorum ki, şekil, özü bir kat daha belirtsin ama kendisi yani şekli belli olmasın. Güzel bir kadın bacağını bir kat daha güzelleştiren fakat kendisi belli olmayan ince bir çorap gibi.

NABOKOV

Bu konuda size gönülden katılıyorum. Şeytanlığa varan bir kandırmaca ve biçimsizliğe varan bir özgünlük, benim biçim konusundaki strateji anlayışımın parçalarıdır. Problemi kurarken mümkün olduğunca güç ekonomisi, birliktelik, gevşek uçların ayıklanması gibi klasik ilkere uymaya gayret etsem de, her zaman biçimin saflığını, iyi bir içeriğin gerekleri uğruna kurban etmeye, biçimi küçük azgın bir iblisi barındıran bir torba gibi, şişirip patlatmaya hazırım. (Nazım'a Gülümser.) Sizinle şiirden edebiyattan bahsetmek gerçekten çok zevkli.

NAZIM

Şiirli bir evde büyüdüm sayın dostum. Şiiri severim. İlk şiirimi 13 yaşında karşı komşumuzun evinin yanmasından sonra ikincisini de 14 yaşında Dayım Çanakkale’de şehit düşünce yazdım, üçüncüyü de 16’tımda kız kardeşimin kedisine yazdım. 17 yaşında ilk şiirim basıldı. Sonra kızlara tutuldum şiir yazdım, Sonra Antan İstanbul’u işgal etti, işte şu aralar onlara karşı ve Anadolu Savaşını taraf tutan şiirler yazıyorum. Sonra da vicdan nedir namus nedir filan diye düşüp, şiirler yazacağım.

NABOKOV

Dayınız vefat etti demek. Benim de Ruka amcam iki sene önce Rusya’da bana oldukça yüklü bir servet bırakarak sizlere ömür oldu. Çok severdim kendisini. Savruk ve tuhafça karmaşık bir hayatı vardı sanırım. Diplomatik kariyeri pek belirsizdi. Bununla, beraber bildiği beş dilde şifrelenmiş mesajları çözümlenmekte uzman olmakla övünürdü. Hiç unutmuyorum, bir gün rahmetliyi sınamıştık, göz açıp kapayana dek, kendisine verdiğimiz sayı dizisini, Shakespeare’e ait ünlü bir monoloğun başlangıç kelimelerine çevirmişti. *(Gülümser.)* Birinci Dünya savaşı başladığında kalabalık bir vatanperverler topluluğuyla birlikte Alman Sefaretini taşlamıştı. Bir kalp hastalığından kaybettik kendisini. Bıraktığı servet falan kalmadı malumunuz. *(Kendi kendine söylenir gibi söyler.)* Bir talk pudrası kutusuna kurnazca saklanmış birkaç mücevher dışında, tam anlamıyla batık vaziyetteyiz.

NAZIM

Ben de dayımı çok severdim. Ona Fransızca bir şiir bile yamıştım. Nasıldı bakim.

Tu n’est pas mort

Sen ölmedin

Hala yaşıyorsun

Her zaman yaşayacaksın

Kalbinde yurdunun.

Fransızcasının tınısı daha iyiydi.

NABOKOV

Geçen sene bu zamanlarda Kırım'da Karadeniz'e hakim bir patika üzerinde, iyiden iyiye boy almış çalılar arasında yürüdüğüm sırada sizing çarpık bacaklı bolşeviklerinizden bir nöbetçi, bir ingiliz gemisine (dediğine göre ağımla) sinyal gönderdiğim için beni tutuklamak istemişti.

NAZIM

Ne yaptınız peki? (İlgilenir.)

NABOKOV

İlk aklıma gelen oradan son gücümle koşarak uzaklaşmak oldu. O an içgüdüsel olarak aklıma ilk gelen düşünceydi ama akılsızcaydı. Sonra işler daha da kötüleşebilir, istenmeyen sonuçlara yol açabilir diye -çünkü o dönemde insanları kurşuna dizmek pek bir modaydı- ona balık avladığımı söylemişim.

NAZIM

Neden kelebek avladığımız söylemediniz?

NABOKOV

O zaman beni, lüks içindeki yaşamımın şımarık bir eğlencesi olarak göreceği, muhtemelen onun için son derece gereksiz bir eylem olan kelebek avcılığım yüzünde vuracaktı. Oysa ailesininin karnını doyurmak için balık avlamaya yeltenen genç bir adama herkes merhamet duyar. Çarpık bacaklı Bolşevik kelebek kepçem yüzünden benimle dalga bile geçmişti ve bir olta edinmemi tavsiye edip, sakince yoluna devam etmişti.

NAZIM

Biz de ilerde bir gün arkadaşımınla Hopa'da pasaportsuz yakalanacağız. Pasaportsuz sınırı geçme cezası 3 gündür ama bizi iki ay Hopa cezaevinde bekletecekler. İşte o vesile ile kelepçeleyip getirecekler beni İstanbul'a.

NABOKOV

Şu pasaportlar kadar insana sürgünlüğünü hatırlatan başka kağıt parçası yoktur.

NAZIM

Evet pek bir şey ifade etmese de büyük dedem sayesinde ben de taaa 1952'de o da Polonya hükümetinin lütfedip verdiği bir pasaporta sahibi olacağım. Ne kadar kullanacağım da şüpheli o pasaportu. O kağıt parçasını bana vermelerinden çok daha önce zaten kendimi dünya vatandaşı olarak görmeye başlamış olacağım.

NABOKOV

O zaman benim Amerikam sizin Polonyanızdır diyebiliriz. Zaten dünyaca ünlü bir yazarın milliyeti ikincil önemdedir. Ama şunu yüreğimde hep bir sızı gibi hissetmişimdir; Bizi soğuk bir tavırla siyasi mülteci olarak kabul eden şu ya da bu milletlerle fiziksel bağımlılık içinde bulunmamızın acısı, beş para etmez bir vize ya da şeytani bir kimlik kartı elde etmemiz ya da bunları süresini uzatmamız gerektiğinde, kendini iyiden iyiye belli eder. Çünkü o zaman dilekçe sahibi kendisini bürokratik bir cehennem içinde buluverir, sıçan bıyıklı konsolosların ve polislerin masalarını dolaşan evrak dosyası giderek kalınlaşırken, o hep boynunu büküp beklemek zorunda kalır.

NAZIM

Pasaportumu Polonya'dan alsam da Ben Rusyayı hep ikinci vatanım olarak gördüm. 24'te Rusya'dan ayrılmak zorunda kaldığımda yazacağım şiiri size okusam siz de hak verirsiniz bana.

NABOKOV

Okuyun lütfen.

NAZIM

Rusya

İmtihana hazırlanan bir mektepli aşkıyla

Komünizm alfabetini okuyan Rusya!

Ey, kabletarih devrimizin penceresinden

Herkesten önce burnunu çıkaran diyar!

Ey yalınayak

Koşarak

Mersedes motorlarını geçen memleket!

Biz de seninle gördük aynı yastıkta,

Traktör ordularıyla dolu rüyalarını!

Seyyareden seyyareye köprü kuran

Bir radyo gibi duyduk,

Senin damarlarında vuran

Elektrik aşkını!...

Kooperatiflerle dükkanların,

Hükümet bankalarıyla hepmanların

gırtlak gırtlığa kavgasını biliyoruz!

Ve diyoruz

sana:

Sular düşürdü seni nepe

Korkma fakat

Kaptandır er-ka-pe!

Yüzeceksin!

Ve sanma ki durdun,

Yüzüyorsun!

NABOKOV

(Nazım'ın kulağına doğru eğilir.) Sizi içeri almasınlar sakın bu şiirinizden.

NAZIM

(Kahkalarla güler.) Hay bin yaşayın dostum, 1919'un Mart ayındayız... Henüz erken, henüz erken... Gönlümüzce konuşalım, biraz da özgürce şiir okuyalım.

NABOKOV

Rusya sevginize hayran kalmamak elde değil. Bana da olur hep. Herhangi bir kıtada St Petersburg'un kırsal alanını hatırlatan bir şey görsem, içim sızlar. Eskiden yaşadığım yerleri yeniden gidip görmek nasıl olurdu, tasavvur edemiyorum. Bazen kendimi sahte pasaportla, takma bir isim altında oraları tekrar ziyaret ederken hayal ediyorum. Siz benim yerime oralarda insanlara seslendiniz, coşkulu şiirlerinizi okudunuz. Ne mutlu size.

NAZIM

Kitlelere seslenmeyi seviyorum. Hapise düşünce en çok neye üzüldüm biliyor musunuz, şiirlerimi artık işçilere okuyamıyordum.

NABOKOV

Bense her zaman sefil bir konuşmacı olumuşumdur. Benim kelime dağarcığım zihnimin derinliklerinde yaşıyor. Kendini fiziksel bir ortama geçirebilmek için kağıt ve kaleme ihtiyaç duyuyor. Kendiliğinden gelişen anlık belagat bana mucizevi birşeymiş gibi gelir. Sizin yeteneğiniz benim için mucizevi bir şey. Ben şimdiye kadar yayınladığım her cümleyi bir çok kez yeniden yazmışımdır. Silgim kalemimden her zaman önce biter.

NAZIM

Şiirlerimi Sovyetler'de okuma ve yazma fırsatı bulabildim. Sizin bir çok kitabınız yasaklıydı belki o dönemde ama benim gibi çok şair vardı Sovyetler'in kucak açtığı. Böylesine sıcak bir karşılama sürgün şairlere yurtlarının bağımsızlığa kavuşması konusunda daha da güç ve umut vermektedir.

NABOKOV

Size kucak açan o Rusya, seksenli yılların eski Rusyası'nda olsa, Marksist gazete yazarları, Yazar Sirin'in, toplumun ekonomik yapısına ilgi göstermemesini kınarlardı, émigré yazarlar da onun dini sezgiden yoksunluğuna ve ahlaki kaygıların uzak oluşuna eseflenirlerdi mesela. (Keyifli bir şekilde seyircilere bakıp gülümser.)

NAZIM

Sirin takma isminiz değil mi? Benim Orhan Selim'im gibi.

NABOKOV

Evet ta kendisi. Aslında Sirin sürgünün karanlık göğsünden bir meteor gibi geçti ve arkasında belli belirsiz bir huzursuzluktan gayrı pek bir şey bırakmaksızın kaybolup gitti. Berlin'deki Rus mülteci cemaati arasında bir ara epey ünlendi Sirin. Lolita'nın yayınlandığı gün Sirin edebi tarihinin ebedi uykusuna yattı sanırım.

NAZIM

Çok ünlendiniz ama o küçük kıza haksızlık etmeyin.

NABOKOV

Lolita ünlüydü, ben değildim. Ben, ismi telafuz edilemeyen, belirsiz, iki kat karanlık bir romancıydım. Lolitadan sonra öğretmeyi bıraktım mesela. Öğretmeyi severim. Ama 60'ına gelip de özellikle kışları her gün belli bir saatte kalkmak, okul yolunda karla boğuşmak, sınıfa giden uzun koridorlarda yürümek, tahtaya Joyce'un Dublin'inini çizmek, 1870 öncesinde Moskova- Petersburg arasındaki yolun yarı uykulu yolculuklarını anlatmaya çalışmak anlamsız gelecek.

NAZIM

Kısa bir dönem ben de resmi olarak öğretmenlik yaptım. Bilgiyi paylaşmayı severim. 1925'te Türkiye'ye döndüğümde burada, İstanbul'da, sanayi bölgelerinden birinde ilk işçi tiyatrosunu kuracağım. Partimin verdiği görev üzerine bu tiyatrodaki rejisörlük ve oyun

yazarlığı yaparken, Meyerhold'un karşımızdaki seyirciyi etkilemede onunla bağ kurmada yeni imkanlar açtığını hissedeceğim. Kısa sürecek ama çok seveceğim.

NABOKOV

Size bir hikaye anlatayım. 1917 başlarında Luga'daki yazlık evimizin yakınlarında bahçeli bir ev tutan garip bir çiftle tanışmıştım. Futurist şair Alexis Pan ve karısı Larissa ile. Pan zihinaltı homurtusu diye bir kavramın yaratıcısıydı. O yaz ben de onlara katıldım ve beraber doğuya doğru bir yolculuğa çıktık. Pan her kasabada "beklenmedik şiir" dediği bir gösteri düzenliyordu, bir salon ya da ahır kiralayıp orada halka şiirler okuyordu. Aslında bu gösterilerden elde ettiği paralar bizi bir sonraki istasyona bile götürmeye yetmeyecek kadar azdı. Pan sahneye üzerinde Lotus çiçekleri ile işlenmiş bir ropdöşambrela sahneye çıkıyordu, alnına boya ile büyükayı çiziyordu. (*Dış dolgu sesi bir kez daha girer. Nabokov bir an için duraklar, sese kulak verir ve sonra yine devam eder.*) Şiirlerini cılız bedenine inat oldukça yüksek sesle okuyordu. Bazen de küçük bir dans gösterisi yapıyordu. Yolculuğumuz Simbirsk kasabasında bitmişti. Sevgili dostum, leş gibi bir handa Pan'ı bıraktığımda, karısı da bir polise hakaretten hapse girmiş. Pan 1922 de pantolon askısı ile intihar etmiş. Edebiyat konusunda yenilikçiyi kimselere kaptırmayanların

ötekilerden daha çabuk eskimek gibi garip bir özellikleri vardır. Bu çifti anlayabilmemiz için oldukça yerinde bir tanımlama.

NAZIM

(*Hikayeyi dinlerken elindeki paketi ne yapacağını bilemez, paket onu rahatsız etmiş gibidir, hışırdatmamak için büyük çaba sarfeder. Yere bırakmaya çalışır vaz geçer, sonra bir elinden diğerine geçirir, o da olmaz. Dış dolgu sesi bir kez daha girer. Nazım bir an için duraklar, sese kulak verir ve sonra paketle mücadelesine devam eder.*)

NABOKOV

Elinizdeki paketi içeriye bırakmak ister misiniz.

NAZIM

Aslında iyi olur. Şunu da kaldıralım mı artık? Ne dersiniz? (Korkuluğu gösterir.)

NABOKOV

Kaldıralım. Tutun ucundan. Haydi hop. (Beraberce korkuluğu uçlarından tutup kenara taşırlar. Sahne kararır.)

II. PERDE

SAHNE 1

(Dolgu sesi girer. Sahne karanlıktır. Işıklar açılır. Sahnede bu sefer yanyana konulmuş yüzleri hafifçe birbirlerine çevrilmiş iki sandalye durmaktadır. Nabokov ile Nazım sahneye konuşarak girerler ve sandalyelere otururlar.)

NABOKOV

Siz bakmayın içeride o kadar konuştuğuma. Aslında samimi sohbetler, Dostoyevski tarzı itiraflar benim tarzım değildir. Ne yazık ki lokanta ve kafelerden, özellikle Pariste’kilerden marazi bir şekilde ürkerim, kalabalıktan, insana rahat vermeyen garsonlardan, bohemlerden, vermutlu karışımlardan, kahveden, soğuk meze tabaklarından²⁸ ve canlı gösterilerden falan nefret ederim.

NAZIM

Ben de kendi sanatım üzerine konuşmayı hiç sevmem. Çocukluğumda imlada çıkan yanlışlarımın doğrularını en aşağı yirmi beş kez yazdırıp beni cezaya çarparlardı. Şimdi çarpıldığım en ağır ceza basılan kitaplarıma önsöz yazmak.

NABOKOV

Dostoyevski’yi zikretmişken, kendisini bir kez daha anmak isterim. Bir çok rus ona bir sanatçı olarak değil bir mistik olarak hürmet eder. Bence o bir kahin, palavracı gazeteci ve

²⁸ Aslı zakuski: Ruslara özgü soğuk meze tabağı.(y.n)

lakayt bir komedyendir. Kabul etmeliyim ki bazı sahneleri, abuk sabuk satırları olağanüstü derecede eğlencelidir. Fakat bu duyarlı katiller ve içli fahişeler bu okuyucu için artık dayanılmazdır.

NAZIM

Ama bizde lazım olan, tam da bu. Sahici insanların içini, dışını, kavgalarını, ihtiraslarını anlatan edebiyat...

NABOKOV

Bence asıl gerçek şu ki bir sanatçının kitabını okuduğunuzda kalbinizle okumazsınız -kalp dikkat çekici biçimde aptal bir okuyucudur- ve tek başına beyninizle de okumazsınız, beyniniz ve omurganızla okursunuz, omurgadaki sızı yazarın hissini ve size ne hissettirmek istediğini doğrudan söyler. O yüzden omurgasıyla okuyan okura bayılırım.

NAZIM

Size hak veriyorum. Büyük nimet öylesi. Ben de okuyucunun aklına fikrine her zaman güvenirim, zaten güvenmesem kitabımı okusun diye önüne sürmezdim.

NABOKOV

Şu bahsettiğiniz güven meselesi aslında zarara uğrama iç güdüsünden gelmektedir. Bazı kimseler ben de onlardan biriyim mutlu sonlardan nefret ederler. Kazık yemiş gibi oluruz biz. Felaket geliyorum derse gelmelidir. Bize olan budur. Zarara uğrayacağımızı bile bile

yazmaya ve paylaşmaya devam etmemizin nedeni budur. Siz de her zaman bu gerçeği bilip yazmadınız mı ne yazdınızsa?

NAZIM

Doğrudur. Hep derim zaten, düşünmek bir başlangıç değil sondur.

NABOKOV

Ne zaman bir insana olan sevgim hakkında düşünsem, sevgimden- kalbimden, şahsi maddenin nazik çekirdeğinden çıkıp, evrenin inanılmayacak kadar uzak noktalarına erişen ışınlar çizmek eğilimde olurum. Bir şey beni aşkımla ilgili bilincimi, nebuların davranışı ile -uzaklıkları içinde bir tür delilik sergiler gibidirler-, ebediyetin korkunç tuzaklarıyla bilinmeyenin ötesindeki bilinemezle, çaresizlikle, uzayı ve zamanın soğuk hasta edici karmaşıklıkları ve iç içe geçmişlikleri gibi tasavvur edilemeyen ve hesaplanamayan şeylerle ölçümlemeye sevk eder. Bu korkunç heyecan verici birşeydir. Sizin aşk yaşantınız kadar olmasa da bizim de kendi çapımızda bir aşk hayatımız oldu takdir edersiniz ki. *(Kendiyle dalga geçer gibidir.)*

NAZIM

Sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım

Şu kadarcık haste etmedim Şarlo'ya bile

Aldattım kadınlarımı...

Başkasının hesabına yalan söyledim.

yalan söyledik başkasını üzmemek için

ama durup duruken de yalan söyledim...

Nüzhet'i Piraye, Piraye'yi Münevver, Münevver'i Galina, Galina'yı Vera izledi. Hep aşkı aradım, abartmıyorum dünyanın en iyi aşk şiirlerini yazdığımı iddia ederim dostum. (*Dalar gider.*)

NABOKOV

Elbette. İyi şiirler yazdınız ince ruhlu dostum. Komünist şiirler yazdınız... İyi ki de yazdınız. Ben sizin kadar komünistini istesem de yazamazdım. Hoş bir bakıma zaten yazmazdım da... (*Kendiyle dalga geçer gibidir.*)

NAZIM

(Gözleri bir noktaya sabitlenmiştir. Kendi kendine içlenir.)

Ve insanlar ah benim insanlarım

Yalanla besliyorlar sizi

Halbuki açsınız

Etle ekmekle beslenmeye muhtaçsınız

Ve beyaz bir sofrada bir kere bile

Yemek yemeden doyasıya

Göçüp gidersiniz bu herdalı yemiş dolu dünyadan...

NABOKOV

Aman yapmayın siz de böyle canım. *(Nabokov Nazım'ın ilgisini çekmek amacıyla bir kenarda duran korkuluğu gösterir.)* Bakın, bakın! Köprümüz buradan da çok güzel görünüyormuş. Zaten bir köprü ancak bağladıklarını gördüğümüzde anlam kazanır. Köprü'nün üzerinde olmaktan çok daha aydınlatıcıdır. Katılmıyor musunuz?

NAZIM

(Ses vermez. Sabit olarak bir noktaya bakmayı sürdürür.)

NABOKOV

(Nazım'ın ilgisini çekmeye çalışarak.) Bakın size ne anlatacağım. Kendimle dalga geçmeyi pek severim ben ama, intikamım da bazen çok acı olur. İntikam ve ben ne kadar ayrı ayrı duruyor yan yana söyleyince değil mi? Valla 12 miydim? 13 müydüm? Şimdi tam hatırlayamıyorum. Güve tutkusu var ya bende, bir gün oldukça nadir bir güve bulduğumu sanıyorum ve bunu önemli bir kuruma , ünlü bir profesöre gönderiyorum. Niyetim buluşumun takdir edilmesi, ve tasdiklenmesi...fakat profitan bana kısa bir not geliyor- en azından incelikli bir mektup yazılabilirdi- ve büyük buluşumun bir başkası tarafından bundan uzunca bir süre önce keşfedilmiş olduğunu söylüyor. Sadece bu mektupla kalsa elbette o zavallı profesöre, o yaşıma ait bir öfke duymayacaktım. Lakin bir diğer makalesinde aynı professor ergenliğe henüz girmemiş çocukların bir takım heveslerle, okumadan, sormadan hergün dünyayı yeniden keşfettiklerini yazıyor. Böyle bir genelleme açıkça bir alaya işarettir benim gözümde. Yıllar sonra güvemi keşfeden adamlar, ismini romanlarımdan birinde kör bir adama vererek ödeştim.

NAZIM

(İlgilenmiştir.) Profesöre ne oldu peki?

NABOKOV

İntikama gerek kalmadı. Hayatı boyunca hiç güve keşfedemedi sanırım. Bu da benim için yeterli bir intikam sayılır. *(Hınzırca gülümser.)*

NAZIM

(Şimdi etrafıyla daha ilgili, daha canlıdır.) Her şehrin dükkanları bakımından bir kendine benzerliği vardır. Berlin'i gezenler derler ki, bu şehirde adım başında bir tütüncü, cıgaracı dükkanına rastlanırmış. Paris'te en çok ıvır zıvır satan mağazalar, Moskova'daysa- siz de iyi bilirsiniz- kitapçılar göze çarparmış. İstanbul'a bakacak olursak, sanırım ki, bir kaç seneye kalmadan rekoru piyango bileti satan dükkanlar kırar.

NABOKOV

İnsanların geçici de olsa umuda, kendi ezilmişliklerini duyurmaya ihtiyaçları var. Piyangolar bu çılgının rakamsal karşılıklarıdır.

NAZIM

Şu savaş bitince daha da artacak piyangolar görün bakın. Diyorlar ki; Zaman sana uymazsa sen zamana uy! Bu söz sadece miskin bir oportunitizmin ifadesidir. Bu sözde realizmin, bilimin zerresini göremezsiniz. Zaman duran bir şey değil ki, değişen bir nesnedir. Değişenin değişme kanunlarını anlarsan, zamana uymuşsun demektir. Bir tek umut baki kalır ama.

NABOKOV

Evet, evet. Ruh da bir varoluş biçiminden başka bir şey değildir- sürekli bir durum hiç değildir, dalgalarını bulur ve izlerseniz her ruh sizinki olabilir.

NAZIM

Yine de Romanya'ya kaçtıktan sonra, acı bir şekilde gittiğim ülkenin artık gençliğimdeki o coşkulu, geleceğe umutla bakan Sovyetler Birliği olmadığını anlamıştım. Bir şeyler değişmişti. Dergilerde Mayakovski'den söz edilmiyor, Meyerhold'un, Tairov'un adları bile anılmıyor, eski dostlarından kimi sorsa, "Bilmem, nicedir görmedik," yanıtını alıyordum.

NABOKOV

Gizemli bir şey, şu hayatın dallanıp budaklanan yapısı: Kişi her geçen ana bir yol ayrımını, 'böyle' ve 'öteki türlü'yü hisseder, göz kamaştırıcı sayısız zikzaklar geçmişin karanlık arka planında iki, üç kola ayrılır.

NAZIM

Gizemli diyorsunuz da, insanın inandığı şeylerin süratle çözülüyor olması çok acımasızca geliyor bana. Yani onca yıl sürgünlük, mülteci bir yaşam, adının izinde tiyatro yapmaya çalıştığın, bir zaman halkları çöşkulu bir şekilde kucaklayan insanlar, günün birinde adlarını kimsenin hatırlamadığı eski dostlar haline geliyorlar. Üzücü bir şey.

NABOKOV

İnanıyorum ki, gün gelecek beni hatırlayan son insan da ölecek. Tersine gelişen bir cenin gibi imgem de sadece yaşamış olduğum gerçeği dolayısıyla işlediğim suçun son tanığının içinde büzüşüp ölecek. Belki hakkımdaki tesadüfi bir hikaye, rol aldığım basit bir anekdot o kişiden oğluna ya da torununa aktarılacak ve böylece ismim ve hayaletim bir süre daha orada burada görünüp kaybolacak. Sonra –son- yazacak. Siz merak etmeyin ama, muhtemelen sosyalist düşünce var olduğu sürece yaşarsınız.

NAZIM

Bakın işte siz bile bir şekilde yanındasınız hayatın. Zaten dünya tarihinde çağının sorunları karşısında büsbütün yansız ve edilgen kalmış bir tek büyük yazar göstermek kuşkusuz güç olacaktır. Yansız olduğu sanılabilir ve söylenebilir ama nesnel olarak hiç bir zaman yansız olunamaz. Siz mesela çoğunlukla bu sürgülüğü, insanın içinde açtığı derin boşlukları yazmadınız mı? Bana gelince ben bile bile yan tutmayı yeğlerim.

NABOKOV

Taraf tutsanız bile, siz de en az benim kadar savaşa inanmıyorsunuz.

NAZIM

Savaşın tarafı olunmaz sayın dostum. Kore savaşının karşı cephesinde az uğraşmadım. Savaş anlamsız bir döngü. İnsanı yıkan herşeye karşıyım. Devletler yıkılabilir, tekrar kurulabilir ama insanlar yıkılmamalı.

NABOKOV

Savaşın kaybettirdikleri herkes için aynı.

NAZIM

Savaş çok hızlı bir şey. Önüne ne çıkarsa kendine katıp yok eden bir şey.

NABOKOV

Savaş bana nedense hep küçük bir çocuğu anımsatır. Sürat hayallerinin yanı sıra, yahut onlarla bağlantılı olarak her çocuğun mayasında dünyayı yeniden şekillendirme dürtüsü vardır tabi doğuştan marksist ya da bir ceset değilse ve uysalca çevrenin onu şekillendirmesini beklemiyorsa. Bu da bir çocuğun çukurlar kazmaktan, en sevdiği oyuncakları için yollar ve tüneller yapmaktan niye bu kadar haz aldığını açıklar. Savaşları çıkarırlar da henüz büyüyememiş çocuklardır sanıyorum. Öte yandan şairler de öyleler. Bir insanı bir şair bir diğerini savaş robotu yapan tam olarak nedir, merak etdiyorum.

NAZIM

Şiirin şiir olmasından bu yana nice şair vardır inançlarının bedeli olarak özgürlüğünü ve hayatını yitiren. İnancı uğruna yurdunun toprağı dışında kalmış, orda özlem dolu bir ömürden sonra ölüp gitmiş nice şair vardır. Şu yirminci yüzyılda bile, çevremize bakarsak, işkencenin, kanın ve baskıların pençelerini en fazla şairlere doğru uzattığını göreceğiz.

NABOKOV

10 yaşındayken Biarritz'de, İspanya'da kumdan kaleler yapardım. O yıllarda eski ve yeni şeyler, liberal ve ataerkil fikirler, mukadder yoksulluk ve mukadderatçı servet, yüzyılımızın bu pek tuhaf ilk on yılında, akıl almaz biçimde iç içe geçmişti. Sizin devriminizin zemini de bu şekilde oluştu.

NAZIM

Değişen durmadan değişen bir dünya içindeyiz Baş döndürücü bir hızda değişen değişişe ayak uydurmak her babayiğitin elinden gelmiyorsa ne çıkar. Değişen, baş döndürücü bir hızda değişen değişiş iki ayakları topal olanları bile sürükler peşinden. Karşı koymak ne mümkün!

NABOKOV

Sizi de beni de tek bir sebebin kaçınılmaz sonuçları gibi istemsizce farklı yönlere savurdu, vatanlarımızdan etti. Değer miydi bilemiyorum?

NAZIM

Ben hayatımı komünizm mücadelesine adadım sevgili dostum.

Kansere yakalanmadım daha

Yakalanmam da şart değil

Başbakan falan da olmayacağım

Meraklısı da değilim bu işin

Bir de harbe girmedim

Sığınaklara da inmedim gece yarları

Yollara düşmedim pike yapan uçakların altında

Ama sevdalandım altmışıma yakın

Sözün kısası yoldaşlar

Bugün Berlin’de kederden gebermekte olsam da

Insanca yaşadım diyebilirim

Ve daha ne kadar yaşarım başımdan neler geçer daha

Kimbilir.

Dedim. Bir gününden bile pişman değilim.

NABOKOV

İşte, bir kişiye saçma gelen başka biri için çok anlamlı olabiliyor.

NAZIM

Özüm ozan değilsem de, ozansözünü severim.

NABOKOV

Kırım'da kaldığım onaltı ayın ikinci yarısında epey bir müddet, Denikin'in ordusuna katılmayı planlamıştım; amacım burnu zırhlı savaş atımı St. Petersburg'un taş döşeli yollarında koşturmak değil, Ukrayna'daki köyceğizinde kalan sevgilim Tamara'ya ulaşmaktı, ama ben kararımı kesinleştirenen kadar, bahsettiğim ordunun varlığı sona ermişti.

NAZIM

Ve şimdi de bir çok kişinin aksine Bolşevizmin yeni ve çekici bir devrimci tecrübe değil, gayet acımasız ve barbarca bir baskı şekli olduğunu düşünüyorsunuz.

NABAKOV

Çok iyi açıkladınız tebrik ederim. Hatta bir çok kişinin aksine İngiliz ve Amerikan Liberal düşüncesindeki Leninizm sempatisinin, bu ülkelerin iç politikalarından kaynaklandığını düşünürüm. İngiltere'deki bir arkadaşım ile bunu sık sık tartışırdık. Arkadaşım Rusya hakkında çok az şey biliyordu ve bu azıcık bilgi de ona kirli komünist kanallardan geliyordu. Lenin'in onay verdiği vahşice terror, işkence evini, kanlı duvarları nasıl haklı görebildiğini açıklaması gerektiğinde 'müttefiklerin ablukası' gibi anlaşılmaz birşeyler mırıldanırdı. Oysa hiç anlayamadı ki, kendisi ve diğer yabancı idealistler Rusya'da yaşayan

Rus vatandaşları olsalardı, dağ gelinciklerinin ve çiftçilerin tavşanları imha etmesi kadar doğal biçimde, hepsi Lenin tarafından imha edilirdi.

NAZIM

Ben de sovyetlerde birşeylerin iyi gitmediğinin farkına varacaktım, bürokratizmin, adam kayırmacılığın sosyalizmin temelini oyduğunu da hissetmişim. İvan İvanoviç var mıydı yok muyduyu benzer hislerle yazdım mesela. Devrimde, malesef, bu affedilemez noktalara ulaşabiliyor insan. Tabi ki kaybettiğiniz dostlarınızın acısının yerini hiç bir şey tutamaz fakat siz de takdir edersiniz ki açlık artmışsa devrim kaçınılmazdır.

NABOKOV

İşte düşündüklerimi söyledikçe , yüzüme şaşkın ifadelerle bakan İngiliz dostlarımı gördükçe, bunları konuşmaktan vazgeçtim sevgili dostum. Denizi görmeyen birine tuzlu suda nasıl yüzüleceğini anlatamazsınız. Ben de kendimi okumaya verdim. Gecenin geç saatlerine kadar, neredeyse Don Kışotvari bir şekilde, kalın ciltli kitaplarla çevrelenmiş olarak otururdum ve zorlayıcı bir duygunun canlı hücrelerinden taşmayan, sırf parlak bir terimi ya da bir sözlü ifadeyi kullanma isteğimden feyz alan, hayli cilali ve steril Rusça şiirler yazdım. İngiltere’de özetle bunlar olacak.

NAZIM

Işıkları boyaları gölgeleri, kımıldanışlarıyla gözün önünde alabildiğine uzayan bir tabiat parçasına göz doyabilir. Derinlikleri, yükselişleri, kıvrılışları, felsefesi ve yapısıyla bir senfoni ancak bir buçuk saat izlenebilir. Okumak ise, görmeyi işitmeyi duymayı ve düşünmeyi birleştiren bir nesnedir dostum. Siz kendinizi iyileştirmeye çalışmışsınız.

NABOKOV

Hah, Şu senfoniler konusunda ne kadar da güzel bir tespit yaptınız. Öyle ki zaman zaman müziğe katlanmakta zorlanıyorum. Sizin koyduğunuz o bir buÇuk saat bile benim işin bir yılın her günü dinlenmi bir senfoniye denk. KardeŐimle aramızdaki en önemli fark budur sanırım. Ben ŐdilliliĐin sonderece normal karŐılandığı geniŐ bir kütüphaneye sahip bir ailede büyüdüm ama hiÇ bir zaman bir müzik zevkim olmadı. KardeŐime bahŐedilen sonradan oğluma geŐecek müziği algılama yeteneği sanırım bende yeterince geliŐememiŐ.

NAZIM

Ben severim müziği. Ama okumanını yeri bir baŐkadır her zaman. Siz Balzac'ı sevmiyordunuz sanırım.

NABOKOV

Kendisiyle pek hoŐlaŐtıĐım söylenemez.

NAZIM

Balzac'ın monarŐist olmasına rağmen, realizmini severim. Kendisi Fransız toplumunu olduğu gibi aksettirmekle kalmamıŐ, kendisinden bir hayli zaman sonra Fransız toplumund belirecek olan tiplerin de ana Őizgilerini ŐizebilmiŐtir. Bu tarz ileri grŐllklerden haz alıyorum.

NABOKOV

Ben daha çok Zhikovski, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy çizgisindeyim. Hatlıyorum da, Annemin özellikle son yıllarında Maykov'dan Mayakovski'ye en sevdiği şiirlerini kopyaladığı bir defteri vardı. Mayakovski'nin intiharını duyunca çok üzölmüştü.

NAZIM

Üzücü bir olay evet. Bu konuda Demyan bendi'nin sözlerine yürekten katılırim. Şöyle demişti; ağır dir hastalık, tesadüfi bir yalnızlık ve şahsi bazı ıstırapların birleştiği bir anda, eski, bireysel içgüdüler harekete geçtiler. Eski Mayakovski, yeni Mayakovski'yi zayıf bir anında yakalayıp öldürdü... Bıraktığı mektupta, intihar hiçbirşeyi halletmez... vatandaşlarıma bu işi katiyen tavsiye etmem diyordu. Benim için de değerli bir insandır.

NABOKOV

Benim Sovyet diktatörlüğü ile olan kavgamın, mülkiyetle yakından uzaktan ilgisi yoktur. Parasını ve toprağını "çaldılar" diye "kızıllardan nefret eden" emigréleri hor gördüğüm iyi bilinsin. Bütün bu seneler boyunca aziz tuttuğum nostalji, kaybedilmiş banknotlar için duyduğum keder değil, içimden kaçan kaybedilmiş çocukluk hissidir.

NAZIM

Bu eksiklik hissini anlayabildiğimi sanıyorum. Bu konuda en çok yara almış insanlardan biri de benim muhakkak ki. İşte beni komünistlikle suçlayıp, mahkemeye çıkardıklarında, ben de savunmamı yaptım. Daha da iyi bir komünist olmaya çalışıyorum dedim. Neredeyse 13 senemi nemli hapisane duvarlara bakarak geçirdim. Memed'imın fotoğraflarda

büyüdüğünü gördüm. Bir insanın kendi çocukluğunun yitirmesinden de ağır kendi çocuğunun çocukluğunu yitirmesi. Zor bir yaşam.

NABOKOV

Bana bir şiir daha okur musunuz?

NAZIM

Okurum. Yıl 955, dört yıldır Moskova'dayım. Aklımda kaldığına göre katıldığım barış kurultayından birinde toplantı salonunda, atom bombasına karşı dört küçük şiir yazdım. Bunlardan birisi şimdi okuyacağım şiir. Ölü kızcağız..

Bugüne kadar dolaşiyor dünyayı

Övünüyor gibi mi geliyor ne

Değil

Dolaşan o küçücük Japon kızcağız da

İnsanları atom harbine karşı savaşa çağırıyorsa

Çağırabiliyorsa

Ve insanlar onun incecik sesine kulak kabartıyorsa

O bu kuvvetini

Hiroşima'da bir kağıt parçası gibi

Yanıp kül olmak pahasına kazandı.

Kapıları çalan benim

Kapıları birer birer

Gözünüze görünemem

Göze görünmez ölümler...

Böyle gidiyordu işte.

NABOKOV

Öyle yoğun mutluluklar vardır ki patlamasıyla fırtına uğultusuyla doğal afetlere benzer ama öyle yoğun umutsuzluklar vardır ki insan zihninin kendi eline yaptırdığı zulümleri besler, işte insan elinin patlattığı mutluluk o anda küle döner.

NAZIM

Sene 1963. Tanganika'ya gidiyorum. Memleketimin üzerinden geçiyorum. On üç seneden beri memleketimi ilk defa görüyorum. Sekiz bin metre yukarıda Anadolu'mun üstündeyim. Sekiz bin metre derinde bulutlar altında, toprağında kara kış. Köylerin çoktan kesiktir yolu. Her biri karlı çöllerle bir başınadır. Bulguru aşu yağsız, tezek dumanından göz gözü görmez. Bebelere ölür bitlenmeye bile vakit bulamadan. Ve ben uçarım sekiz bin metre yukarıda bulutların üzerinde. Bilmiyorum vatanımın insanları başta olmak üzere, bütün insanlığa vermek istediğim hesabı verebildim mi? sonra bütün bu hesap bir çeşit... özünmek olmadı mı? Diye düşünürüm. (*Seyircilere konuşur.*) Yeryüzünde benden çok değerli şairler, barış, hürriyet ve milli bağımsızlık için, şair olarak yaptıkları savaşın hesabını elbette çok daha parlak verebilir.

NABOKOV

İşte bazen kendimize böyle de haksızlık edebiliyoruz.

NAZIM

Ne diyeyim ki başka sevgili dotsum. Yolumuz açık olsun.

NABOKOV

Olsun olsun da, birinci sınıf bir edebiyat eserinde asıl çatışmanın, karakterler arasında değil de yazar ile dünya arasında olması gerektiğine inandığım gibi, kendinize sorduğunuz bu soruların da aynı kaynaktan çıktığına inanıyorum. Evet dostum sanat asla basit değildir. İnsan olmak daha zor. (*Fonda dolgu sesi girer.*)

NAZIM

Benim istikametim belli. Bu canım şehri işgal altında olsa bile dünya gözüyle gördüm. O yüzden ikimiz de çok şanslıyız dostum. Böyle güzel bir kavşakta rastlaştığımız için.

NABOKOV

Siz avantajlısınız. Benim Rusya'ya ilk bilinçli geri dönüşüm, neredeyse altmış yıl sonra, hiç bir zaman gerçekleşmeyecek olan eve dönüşün değil ama, sürgün yıllarım boyunca

kurduğum dönüşün hayali provası olacak. Hafızam konuşmaya başlayacak. Bu şekilde bir çok kez döneceğim Rusya'ya.

NAZIM

Peki bundan sonra ne yapacaksınız?

NABOKOV

Elbette 35 yıllık bir plan programım yok, ama ölümünden sonraki edebiyat yaşamım için insafli bir sezim var. Bir takım ipuçlarını ve bazı vaatlerin esintilerin hissettim. Hiç şüphe yok ki inişler ve çıkışlar, uzun kriz dönemleri olacak. Şeytanla suç ortaklığı edip, 2063 yılında bir gazeteyi açacağım ve kitaplar hakkında bulduğum bir makaleyi okuyacağım: “Bugün kimse Nabokov ya da Fulmerford okumuyor” yazacak makalede. Ve ben kendi kendime soracağım: “Şu talihsiz Fulmerford da kim acaba?”

NAZIM

Şu köprüyü bir de yukarıdan görelim mi sevgili dostum?

NABOKOV

Hay hay... *(Yine olmayan saatine bakar gibi yapar.)* Oohooo... daha çok zamanımız var bütün gün bizim. *(Beraber ayağa kalkarlar.)*

NAZIM

Şurada hemen yukarıda Tepebaşı Bahçesi var, orayı da görmenizi isterim.

NABOKOV

Dostum, merakımı celbetti. Bana şu İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu? oyununuzu bir anlatsanıza. *(Işıklar kararırken, yürüyerek sahneden çıkarlar.)*

Perde